

„Se oli pettäjän palkka“.

Novelli.

Kirjoitti:

Emil Lehén.

„Kirottu olkoon jokainen joka pettää veljensä taistelussa!“

Turku, Ammattilaisten Kirjapaino, 1903.

ENSIMMÄINEN OSA.

Taistelu ja voitto.

I.

— „Niin veikot! Se askel, jonka me nyt otamme, on vakava askel, puhui nuori 21 vuotias Kaarlo Kallio, häntä ympäröivälle lukuisalle työmies-joukolle.

Selvästi näkyi jokaisen kasvoista, etteivät he suinkaan olleet viettäneet huolettomia rovestin päiviä, eikä toimettomuudessa aikaansa kuluttaneet.

— „Niinkuin kaikki tiedämme, on isäntämme alentanut 25 prosenttia meidän jokaisen palkasta“, jatkoi puhuja, „vaikka ei meille tähänkään asti ole maksettu sellaista palkkaa, että sillä olisimme voineet kunnollisesti elää, mutta nyt — jos hän saa tahtonsa pitää — on eläminen tuiki mahdotonta, varsinkin niille, joilla on vaimo ja lapset. Me nuoret, perheettömät miehet vielä ehkä voisimme elää hyvin vaivalloisesti, mutta voimmeko me nähdä, että vanhempamme kuolevat silmäimme edessä nälkään? Voimmeko me nähdä, että meidän herttaiset naisemme sortuvat kurjuuteen ja häpeään, kärsiessään nälän helvetillisiä tuskia. Voimmeko me nähdä sitä murhenäytelmää, että avuttomat lapset ojentavat pikku kätösensä leipää pyytääkseen, mutta isällä — eikä kellään — ole heille antaa muuta kuin säälivä katse? . . Voimmeko me nähdä, että? . .“

Tähän keskeytyi Kallion puhe. Silmät täyttyi kyynelillä. Hän otti nenäliinan taskustaan, koettaakseen salata niitä, mutta se oli myöhäistä, sillä kaikki ehtivät nähdä nuo suuret kimaltelevat kyyneleet, jotka vyöryivät alas nuorukaisen kalpeita poskia.

— „Emme voi sitä nähdä. . .“

— „Jatka Kallio. . .“, kuului tukahdutettuja ääniä väkijoukosta.

— „Niin veikot!“, jatkoi Kallio. „Me emme voi nähdä kaikkea sitä kurjuutta, joka siitä syntyy. Meidän täytyy ryhtyä taisteluun sitä vääryyttä vastaan, jota meille tehdään, kun riistetään ensin voimamme, miehuutemme, ja lopuksi leipämme. Meidät tahdotaan suoraan sanoen tappaa nälkään. . . Ja ettei se saa tapahtua, täytyy meidän tehdä työlakko, tai toisin sanoen lakata työstä. . .“

Se oli kuin ukkosen isku.

— „Tohtisikohan?. . . Mutta jos Patruuna hankkii uutta työväkeä niin sitte on varma kuolema edessämme. . . Ei, se on mahdotonta tehdä työlakkoa. . . Eikö-hän tuo, jos kauniisti pyytäis, olisi alentamatta palkkoja. . .“

Salaman nopeudella risteilivät moiset ajatukset

työmiesten aivoissa seisoessaan siinä maantiellä päivällistuntina.

— „Veikot! — jatkoi Kallio — Veikot! Te ette vastaa. Näen teidän kasvoistanne, että te epäilette. Luotakaa minuun, niin kaikki vielä kerran kääntyy hyväksi, kun vaan me yksimielisesti lakkaamme työstä, teemme työlakon, joka tietenkään ei voi kestää kauan. Konttoristi Hautala, jonka te kaikki tunnette kelpo mieheksi, sanoi minulle, että on tullut suuri paperi tilaus Venäjältä. Kuinka sen voi täyttää ilman työväkeä?“

— „Jos menisimme ja kauniisti pyytäisimme, ettei patruuna panisi uhkaustaan täytäntöön, niin eiköhän tuo suostuisi?“ — lausui joku joukosta.

— „Pyydä kissaa armahtamaan hiirtä jonka se on saanut kidutettavakseen, tai pyydä haukkaa armahdamaan kanan poikaa jonka se on saanut kiinni“, vastasi Kallio. „Sama on jos menet ja pyydät isäntäämme meitä armahtamaan, mutta saammehan koettaa ensin hyvällä, mutta jos ei siitä ole apua — jota pahasti epäilen — niin sitte me pannaan kova kovaa vastaan. Ja kaikki varmasti kääntyy hyväksi jos vaan kaikki olemme yksimielisiä. — Yksimielisyys on voi-

maa! — Minä ehdotan että valitaan keskuudestamme 20 miestä edustajiksemme patruunan tykö kysymään josko hän antaa olla palkat ennallaan, tahi jos hän tahtoo uhmailla, teemme me työlakon.“

Nyt astui puhumaan vanha paperikoneenkäyttäjä Hietala, jonka harmaaseen tukkaan jo vanhuuden talvi oli lumensa heitellyt.

— „Hyväksyn puheessi poikani“ — sanoi hän. — „Minä olen vanha mies ja olen ollut täällä tehtaalla jo siitä asti kun tätä ruvettiin rakentamaan. Ei ollut silloinkaan palkat suuret, mutta tultiin sentään toimeen, kun autettiin toinen toistamme. Mutta nyt aika on toinen, kun silloin. Kaikki vaan elantotarpeet kallistuu ja palkat vaan pienennetään entistäkin pienemmäksi. Sinun Kaarlo me tunnemme kaikki kelpo pojaksi. Sinä olet aina ollut meidän lempilapsemme. Kun olit pieni ja kävit luonamme tehtaassakin niin kaikki sinun sylinsä sulkivat, kuka vaan ehti ja vaadimme sinua itseäsi loukkaamasta, sillä sinä olit orpo raukka. Isäsi kuoli ennenkuin sinä synnyitkään ja äitisi. . .“

— „No, johan Hietala poikkesi asiasta pois. Muistakaa että on aikaa vähän ja tärkeitä asioita paljon“

— muistutti Kallio. —

— „Niin, suo anteeksi vaikka poikkesinkin asiasta elämäkertaasi, mutta muistelen sitä niin mielelläni aina ja silloin sydämeni aina lämpimää. Niin, ei kukaan ole sen parempi viemään pyyntöämme perille kuin sinä Kallio. Minä ehdotan sinua johtajaksemme tässä taistelussa. . .“

— „Minä myös. . . ja minä“, kaikui joka suusta.

Valittiin 20 miehinen komitea, joiden johtajana oli Kallio, viemään anomusta tunnottomalle tehtailialle.

— „Onnea matkaan! — puhkesi joukko huutamaan. — „Eläköön Kaarlo Kallio!“

II.

Tehtailia istui hermostuneena keinutellen itseään tuolilla kirjoituspöytänsä ääressä. Hän soitti kelloa ja sisään astui konttoristi Hautala,

— „Onko teillä valmiina viime vuoden tili?“ kysyi tehtailia.

— „On“, kuului Hautalan lyhyt vastaus.

— „Kuinka paljon siis tekee voitto viime vuodelta?“ pitkitti tehtailia.

— „Liike edistyy verrattoman hyvin — vastasi Hautala. — Viime vuoden puhdas voitto on 82,456 markkaa ja 32 penniä. Ja nyt voin toivoa mitä parasta herra patruunalta. Kaiketikin patruuna päin vastoin ylentää uskollisten työntekijäinsä palkkoja, eikä alenna, niin kuin on puheena ollut?“

— „Liian vähän voittoa, liike ei kannata“ — virkkoi tehtailia huolestuneen näköisenä.

— „Liianko vähän? No kuinka paljon liikkeen pitäisi tuottaa puhdasta voittoa, olisikohan paikallaan 800,000?“ — Ääni jolla Hautala tuon lausui tuntui hyvin ivalliselta tehtailian korviin.

Hän kavahti ylös istuimeltaan.

— „Luulen että Te rupeette uhmaillemaan minulle täällä,“ — sanoi hän. — „Tiedättekö kenenkä palve-

luksessa Te olette? Luultavasti. No silloin on parasta että pidätte suunne kiini, ellei Teiltä jotain kysytä. Ja vieläkin sanon, että summa on liian pieni. Onko Teillä ehkä mitään sitä vastaan, jos on niin silloin on paras että marssitte maantielle?“

— „Eihän minulla mitään sitä vastaan ole“, — sanoi Hautala. — „Päin vastoin on mieleni hyvä että saitte suuren koron rahoillenne. . . Muuten vain pyysin hieman palkan korotusta työväellenne.“

Tehtailia aikoi juuri vastata, mutta samassa astui Kallio sisään.

— „Noh! Mitäs tekemistä Teillä on täällä?“ — kysyi hän hyvin tuimasti ja asettui Kallion eteen.

— „Onko totta“, — kysyi nuorukainen, — „että Teillä on aikomus alentaa meidän pieniä palkkojamme vieläkin pienemmiksi?“

— „Valitettavasti on se totta. Liike kun menestyy hyvää vauhtia takaperin. Tuossa konttoristi Hautala voi todistaa, että viime vuoden voitto ei ole minun ruoka rahaani. . . Nyt on niin ahdas aika, mutta kenties tulevaisuudessa voitte saada paremman palkan. . . Olen jo ajatellut panna tehtaan seisomaan, mutta minun tulee säälini noita työmies parkoja. . .“

— „Pyysikö patruuna minua todistamaan, mitä tekee viime vuoden voitto?“ — kysyi Hautala.

— „Pyysin“, — vastasi tehtailia kääntäen silmänsä anovan näköisenä Hautalaa kohti.

— „No minä voin todistaa, että viime vuoden voitto on mitättömän pieni, hieman yli vaan 82,000 markan“ — sanoi Hautala ja poistui.

— „Hävytöin valehtelia! Konna!“ — sanoa sähisi tehtailia, jonka jälkeen hän käveli neuvotonna pitkin pehmeitä mattoja.

— „No mitä siinä seisotte?“ — ärjäsi hän viimein, seisahtuen Kallion eteen. — „Mikä on asianne?“

Nuorukaisen veri kiehahti jo ja hän sanoi:

— „Minä tulen tänne työväen asettaman komitean puolesta sanomaan herra patruunalle, että jos palkat alenee niin on työt tohtaassa topissa.“

Tehtailia oli kuin puulla päähän lyöty.

— „Työväen asettaman komitean puolesta“. — ihmetteli hän — milloin sellainen on perustettu?“

— „Se perustettiin nyt juuri viisitoista minuuttia takaperin ajanlaskussa, jolloin se myös päätti panna tehtaan toppiin, jos vaan palkat alenee.“

— „Miten Te voitte panna tehtaan toppiin? Enkö

se ole minä joka käsken täällä tehtaalla?”

— „Olette? Eikä me teiltä valtaa pois riistetäkään.“

— „No mikä sitte on tarkoituksenne?” — ärähti tehtailia hyvin suuttuneena.

— „Selitin juuri, että jos eivät palkat pysy ennallaan, niin me työmiehet teemme työlakon.“

— „Kuka on moisiaa hullutuksia Teidän päähänne ajanut?”

„Minä itse.“

— „Tekö?”

— „Niin!”

— „Te? Kaarlo Kallio?”

— „Niin. Minä Kaarlo Kallio.“

— „Mutta kuinka Te olette uskaltaneet ilman minun lupaani?”

— „Luultavasti ei herra patruuna olisi siihen lupansa antanutkaan jos olisin pyytänytkin. Nyt pyydän pikaista vastausta pyyntööni. Toverini odottavat maltittomana minua. Suostutteko?”

— „En ikänäni suostu moiseen hullutukseen.“

— „Mutta elköö sitte myöskään syyttäkö muita seurauksista, kuin omaa itsiänne!”

— „Luulenpa että Te rupeette käskemään minua

täällä.“

— „Te ette siis suostu?“ — pitkitti vaan itsepintaisesti nuorukainen, ollenkaan vastaamatta patruunan viimeiseen huomautukseen.

— „Johan sanoin että en ikänäni suostu moisiin hullutuksiin“, — virkkoi tehtailia.

— „Jaaha! No minulla ei sitte ole muuta sanottavaa kuin hyvästi.“ Nuorukainen aikoi juuri poistua, mutta tehtailia kutsui häntä takaisin.

— „Kukatiesi mikä siitä pojasta voisi paisua, . . . näytti niin taipumattomalta. . . Jos työmiehet todella tekisivät lakon, jota en sentään luule, niin minä olisin onneton, minun täytyisi ehdottomasti taipua. Mutta parasta on sentään aikonaan ehkäistä sellaiset siemenet pois. . . Tuo hurja poikaviikari. . . Sitä ei ole yhtään takaamista kun hän tällaisessa mielen tilassa täältä pääsee menemään. . . Mitähän hänelle tekisi. . . eiköhän raha auttaisi. . . Raha. . . se kyllä auttaa jos ei muu. . . Paras on saada tuo pillomus erkanemaan tovereistaan“. . . Näin mielti tehtailija ja kutsui Kallion takaisin sisään.

— „Kuulkaahan Kallio!“ — sanoi hän — „Te olette nuori ja lahjakas. Minä tahdon teitä auttaa eteen-

päin. . . Jos haluatte saatte sen avonaisen työnjohtajan paikan tehtaalla, mutta sillä ehdolla, että jätätte nuot turhat ja mitättömät hommat siksensä. . . Palkkanne tulee nousemaan ensi alussa puolet, kuin tähän asti, mutta sitte kun näen miten te edistytte, niin tulee palkkanne tietysti nousemaan sitä mukaan ja myöskin luottamuksenne. . . . . Olkaahan nyt toki järkevä nuori mies ja jättäkää tuo tyhmä intoileminen siksensä. Te olette nuori ja voitte edistyä. . . Eihän sitä vielä tiedä mikä teistä voi tulla, kun nyt jo olette hyvä paperikoneenkäyttäjät. . . . . Mutta jos te intoilette, niin sillä saatatte itsenne ja nuot toiset vielä leivättömäksi. . . Nyt on teille auennut hyvä tilaisuus jossa voitte näyttää mihin kelpaatte. . . . . Minä hankin uutta työväkeä jos Te teette työlakon, niin silloin tulee syntymään paljon kurjuutta ja teidän tähtenne kaikki. . . Ajateikaa! . . olkaa järkevä. . . Suostutteko työnjohtajan paikkaan?”

Nuorukainen kuunteli tehtailian puhetta iva hymy huulilla, mutta mitä pitemmälle hän pääsi saarnassaan sitä vakavamman muodon sai nuorukaisen kasvot. Hän rupesi asioita miettimään ja viha viimein yltyi se hurjaksi sisälliseksi taisteluksi. Hänen sisään

ryntäili kaksi puoluetta toisiaan vastaan. Toisaalta ponnisteli kunnian ja rahan himo ja toisaalta oikeuden ja velvollisuuden tunne.

Sen huomasi ilokseen tehtailiakin ja koetti tekeytyä niin kaunopuheliaaksi kuin suinkin taisi. . . . .

Nuorukainen taisteli kovan taistelun. „Saisihan hän nyt hyvän ja varman tulevaisuuden jos hän suostuisi. . . Ei olisi enään niin suurta murhetta leivästä. . . . .

Mutta mitä sanoisivat työmiehet, hänen toverinsa, jotka häneen kaiken luottamuksensa panivat. . .

He osoittaisivat häntä sormillaan ja sanoisivat: „Tuossa menee petturi Kaarlo Kallio, joka petti sen luottamuksen, jonka hänelle annoimme. . . Häneen panimme me kaiken toivomme mutta hän petti meidät. . . Hyi! . . .“

Nuorukainen oli niin syventynyt asiaan, että hän unhoitti tykkänään missä hän oli. Hän kuvitteli vaan olevansa petturi. Siksi ei hän huomannut sitäkään kun hän ääneensä lausui, kädellään sivellen otsaansa: „Pois kiusaaja!“

Tehtailia istui ilkkuva hymy huulilla koko ajan nuorukaisen taistellessa itsensä kanssa. Hän oli ihan

varma voitostaan, siksihä hän hämmästyikin kelpo-
lailla Kallion lausuessa: „Pois kiusaaja!“

„Mitä Te siinä mutisette?“ — kysyi hän — „Suos-
tutteko?“

— „En“, — sanoi nuorukainen varmasti.

Tällaista vastausta ei tehtailia odottanut.

— „Ette?“ — kysyi hän ihmeissään, mutta sai vas-
taukseksi vielä kerran tuon suoran ja jyrkän:

— „En.“

— „Ajatelkaahan tarkoin asiata nuori mies.“

— „Olen sitä ajatellut jo liiankin tarkoin.“

— „Te ette siis suostu?“ — pitkitti yksipintaisesti
tehtailia.

— „En, en ja tuhat kertaa en!“ — huusi nuorukai-
nen tulistuneena.

— „Mutta olkaahan nyt kerrankin järkevä nuori
mies“ — sanoi tehtailia vieläkin voiton varmallalla ää-
nellä. — „Te saatatte itsenne ja toiset tuolla kiihoituk-
sellanne onnettomuuteen . . . Te syöksätte heidät mitä
viheliäisimpään kurjuuteen ja he tulevat viimeisenä
päivänä kantamaan Teidän päällenne ja sanomaan
tuolle suurelle tuomarille: — „Tämä on se mies jo-
ka on myrkyttänyt meidän elämämme maan päällä.“

Ajatelkaa, että kaikkien noiden työmiesten kirous lepää Teidän päällänne . . .“ (Tehtailia viittasi kädellään tehtaalle päin kun hän sanoi: „Kaikkien noiden työmiesten kirous“ . . . antaakseen siten paremman kuvauksen Kalliolle).

Huokaus kohosi tehtailian rinnasta lopettaessaan saarnansa.

Nuorukaisen täytyi väkisinkin nauraa tälle saarnalle:

— „Ha, ha, ha! . . . Kuvitteleeko herra patruuna sitte nauttivansa itse työmiesten siunausta viimeisenä päivänä. . . ha, ha, ha! . . . Kumpiakohan ne meistä todellakin kiroovat?“ . . .

— „Punnitkaa sananne nuori mies,“ — vastasi tehtailia kiivastuneena nuorukaisen ivallisesta huomautuksesta.

— „Tästä nyt ei tule sen valmiimpaa. . . Me kulutamme aikaa vaan hukkaan. . . Nyt kysyn minä vuorostani Teiltä: Suostuttekos Te?“

— „En millään ehdoilla.“

— „No sitte voitte odottaa mitä pahinta. Voitte panna tehtaan seisomaan, sillä täällä alkaa työlakko. Minä kyllä pidän huolen, ettei lakonrikkajia pääse aivan

paljon pujahtelemaan“.

— „Kuulkaahan nuori mies“: — huusi tehtailia koko kurkkunsa voimalla, pelottaakseen sillä edes tuota parratonta poikanulikkaa. — „Kaikesta kuin täällä tapahtuu, tulette Te oikeuden edessä vastaamaan. . . Ja tästä päivästä lukien olette Te armottomasti eroitettu minun palveluksestani. . . Ymmärrättekö?“

— „Täydellisesti herra patruuna, ja hyvästi vaan“.

— „Hyvästi ja laittakaa pois itsenne täältä tehtaalta, muutoin tulette Te poliisin kanssa ajettavaksi. Muistakaa tämä“.

— „Ei täältä niin pois mennä, niinkuin patruuna sen luulee“, — sanoi Kallio ja riensi kiirein askelin ilmoittamaan odotteleville tovereilleen tehtailian antamia vastauksia.

III.

— „Pyydä kissaa armahtamaan hiirtä, jonka se on saanut kidutettavakseen“ — huudahti Kallio tovereitensa luo päästyä, jonka lauseen merkityksen toiset varsin hyvin oivalsivat, kaipaamatta parempia selityksiä.

— „Nyt toverit pitää teidän tulla minun kotiini neuvotteluun, mihinkä toimenpiteisiin meidän nyt on ryhdyttävä“ — jatkoi Kallio. Ja tuo 20-miehinen joukkue, joka oli saanut toimekseen mennä pyytämään peruutusta tuolle uhatulle palkan alennukselle, läksi astumaan Kaarlo Kallion pienelle, mutta siistille asunnolle. Saavuttuaan sisään, ryhtyi jokainen hankkimaan istuinta parhaansa mukaan mistä kukin löysi.

— „Meidän pitäisi saada joku iso huone, jossa voimme saada keskustella kaiken työväen kanssa“ — sanoi Kallio — „mutta mistä me sen saamme, kun kaikki nämät täällä on tehtailian hallussam“

— „Minäpä tiedän“ — vastasi eräs miehistä, nimeltä Jere Tuomasson. — „Kantolan isännältä saamme pirtin käytettäväksemme. Hän ja patruuna ovat veriviholliset ja me taas olemme sinne tervetulleet, tällä asialla ainakin. Onhan sinne matkaa vähän, mutta se

on taas niinkuin huvireisu“.

— „Se on hyvä“ — vastasi Kallio. — „Minä kirjoitan hänelle kirjeen, jossa selitän kaikki asiat. Joku teistä menee käskemään Ville Kovalaa tänne. Hän on sukela poika ja vie kyllä kirjeen perille“.

Kallio kirjoitti kirjeen, jossa hän selitti, että kaikki työmiehet ovat alkaneet taistelun elämästä ja kuolemasta ylpeän tehtailian kanssa ja nuolen nopeudella läksi Ville viemään kirjettä kohti Kantolaa, joka oli kahden kilometrin päässä tehtaalta.

Vajaan puolen tunnin kuluttua saapui hän hengästyneenä takaisin, saaden tuskin sanaa suustaan.

— „Ky—kyll—kyllä olette tervetulleita“ — sanoi hän äänellä, josta kuvastui ioto, jolle Kallion täytyi väkisinkin nauraa.

Pian oli kirjoitettu ilmoitukset, joita naulattiin ympäri tehtaan aluetta, huoneiden seiniin ja joka paikkaan. Sisältö oli näin kuuluva:

Veljet! Huom. !

Tänä iltana kun pääsette työstänne pois, niin tulkaa oitis Kantolaan, asioittemme korjaamisesta keskustelemaan. Joka mies!

Mutta pian ilmestyi jokaisen ilmoituksen alle toi-

nen pienempi näin kuuluva ilmoitus:

Yksikin,

joka tohtii mennä minun työmiehistäni yllä olevaan paikkaan, saa ehdottomasti eron tehtaalta.

Tuli ilta ja kello löi 7.

Työmiehet pääsivät pois työstään silloin ja läksivät suurissa ryhmissä kulkemaan kohti Kantolaa, välittämättä ollenkaan siitä, mitä seisojissa alla olevissa ilmoituksissa.

Sydämmellisten tervehdysten vaihdettua, astui Kallio kahden kynttilän valaiseman pöydän taakse, josta hän piti puheen halvalle kuuliakunnalleen.

— „Ystävät! Toverit!“ — puhui hän. — „Minä olen ollut meidän isäntämme puheilla kysymässä, josko hän pitää palkat ennallaan, mutta hän sanoi jyrkän: „ei“. Sitte lupasi hän minulle päällysmiehen paikan tehtaalla, kaksinkertaisella palkalla, sillä ehdolla, että minä heitän teidän auttamisenne siksensä ja jätän teidät oman onnenne nojaan, mutta minä en suosunut, tai toisin sanoen, minä olin vähällä myöntyä, mutta oikeuden valta on voittamaton ja se voitti minussakin. Minä annoin takaisin patruunalle tuhanen „eitä“. Sitte käski hän minun poistumaan koko

tehtaalta, minä tieteenkään en tee, enkä voikaan tehdä nyt kun on lakko tulossa. . .

Niin työmiehet! Toverini! . . . Tahdotteko te yhtyä minun kanssani ja ruveta taistelemaan nälkää ja sen seurauksia vastaan? . . . Tahdotteko te nuoremmatkin ryhtyä taistelemaan vanhempain oikeuden puolesta? . . . Tahdotteko te vanhatkin vielä astua taisteluskentälle? . . . Tahdotteko te hennot neitoksetkin ruveta auttamaan veljiänne?“ . . .

— „Me tahdomme. . . Tahdomme kaikki. . . Eläköön Kaarlo Kallio! — huusi lukuisa työmies joukko.

— „Te siis tahdotte“ — jatkoi Kallio — „Mutta yhden ehdon minä pyydän teiltä. Jos emme voitakaan, niin ettehän syytä minua. . . Minä tahdon kuitenkin taistella koko ruumiini ja sieluni voimalla. . . Niin totta kuin nimeni on Kaarlo Kallio“ . . .

— „Emme. . . Emme syytä“ . . . kuului ääniä vastaukseksi.

— „No niin. Kaikkein ensimmäinen tehtävä on se, että ei kukaan mene töihin huomen aamulla, ellei palkat pysy entisellään“ — jatkoi Kallio. — „Sillä me emme voi mitenkään elää sillä palkalla joka meille nyt uhataan laittaa.“

— „Ei me emme mene töihin“ — kuului vastaukset.

— „No niin veikot!“ — puhui Kallio edelleen. — „Nyt me olemme astuneet julkiseen taisteluun oikeutemme puolesta. Ja siitä, kuinka taistelu päättyy, ei ole epäilystäkään, jos kaikki vaan pysymme yksimielisinä ja jos kukaan ei mene rikkuriksi, pettämään veljiään, niin me olemme voittaneet. . . Mutta kirottu olkoon jokainen, joka pettää veljensä taistelussa! . . .“

No niin. Muuta minulla ei ole enään sanottavaa kuin: eläköön se, jonka olemme alkaneet!“

— „Eläköön! . . . — kertasivat työmiehet tuon säveleen ja mahtavana kaikui se Kantolan vanhassa tuvassa, joka ei koskaan ollut moista ääntä ennen kuulut.

— „Eläköön!“ . . . — kertasi ihastunut työmies joukko vieläkin tuon mahtavan säveleen ja taputti innostuneen käsiään. . .

Siinä illan jatkuessa puheltiin vielä yhtä ja toista lakkoa koskevista seikoista ja juotiin yksinkertaiset veljenmaljat kahvilla. . .

Hetkeksi oli unhoitettu painavat leipähuolet ja keveä mielentila päästetty valloilleen. . .

Mutta yksi ei ollut iloinen, eikä tyytyväinen siel-
lä oloonsa. Se oli työväen 20-miehisen komitean yksi
jäsen Jere Tuomasson. Hän vartoi sopivaa tilaisuut-
ta hiipiäkseen ulos, joka hänelle viimein onnistuikin.
Kateus Kalliolle osoitetuista mielenilmauksista oli hä-
net vallannut, tai ehkäpä oli hänellä joku muu syy
poistua kseen tuosta iloisesta seurasta . . . Sen saamme
nähdä kunhan ensin poikkemme tehtailian uljaaseen
palatsiin.

IV.

Tehtailia istui taaskin työhuoneessaan, mukavasti nojautuneena hienolla silkillä päällystetyllä sohvalaan ja mietti päivän tapahtumia.

Hän ei varmaan uskonut sitä, että työmiehet uskaltaisivat tehdä työlakkoa, muuten kai peloittelevat. Ja jos tekevätkin, niin ei suinkaan se kait tule kauvan kestämään? . . . Milläs he voisivat elää? . . . Likellä taas ei ole mitään työpaikkaa johonka he menisivät. . . No, tuli mitä tuli, mutta kauan ei kait se tule kestämään lakkokaan. . . jos korkeintaan viikon. . . Tärkein seikka on saada tuo hossa Kallio erkanemaan heistä. . . hän siinä on koko pahennuksen juuri. . . Jos en häntä muulla keinoin saa suostumaan, niin on kait parasta maksaa hänelle joku summa. . . Mutta luultavasti hän jo katuu itsekin, kun ei ottanut tointa vastaan. . .

Kello löi 11.

Samassa kuului kolkutus työhuoneen ovelle ja sisään astui Jere Tuomasson.

— „Noh!“ — sanoi tehtailia tuimasti — „Mitäs asiaa teillä on täällä ja tähän aikaan?“

— „Sitähän minulla on herra patruuna sanottavaa, että työmiehet tekevät työlakon“, — vastasi Tuomasson orjamaisella nöyryydellä kumartaen.

— „Tiedän sanomattannekin sen, että he uhkailivat. Mutta Tehän kuulutte samaan sakkiin ja vielä päällikkökuntaan. . . ha, ha, ha, . . .“ — Tuon päällikkö sanan sanoi tehtailia hyvin ivallisesti nauraen.

— „E-en minä. . . Tuota kyllä minä meinasin. . . Tuota oli minulla vähän meininkiä niin kuin ruveta, mutta minä muutin mieleni“ . . .

— „Ohoh! Vai olette tullut järkiinne. . . Vai niin. . . No sepä hyvä. . . Mutta mikä on oikea asianne? Luuletteko täällä saavanne seisoa koko yön?“

— „Tulin herra patruunalle ilmoittamaan, että kaikki työmiehet ovat menneet Kantolaan“ . . .

— „Ovatko he menneet vaikka minä olen nimenomaan kieltänyt?“ . . .

— „Ovat, herra patruuna“.

— „Silloin on varmaan työlakko tulossa, kun se villitsiä on heidät sinne saannut. . . Voi tätä onnettomuutta!“ . . . — vaikeroitsi tehtailia.

— Siellä he ovat ja pitävät sellaista melua, että ovat särkeä koko tuvan. Huutavat: eläköön Kallio, mutta etupäässä haukkuvat Teitä herra patruuna“, — sanoi lukki, joka oli saanut rohkeutta patruunan epätoivoisista mielenilmauksista.

— „No, mutta Tehän olette ollut siellä myöskin, kun niin tiedätte kertoa kaikki asiat“, — jatkoi tehtailia hieman rauhoittuneempana.

— „Olin katsomassa, herra patruuna. . . ainoastaan katsomassa, voidakseni sitte ilmoittaa Teille kaikki mitä tiedän. . .“

— „Se on hyvä. . . Voi tätä onnettomuutta!“ — vaikeeroitsi tehtailia edelleen.

— „Sitte minulla olisi eräs pyyntö herra patruunalle“, — jatkoi Tuomasson.

— „Pyyntö!?! . . . Kerjäilemäänkö Te tänne olette tulleetkin? Ettekö näe eihän minulla ole mitään annettavaa. . . Tekisitte paremmin, kun sanoisitte, että minulla on eräs palvelus herra patruunalle.“

— „Niin, palvelushan se oikeastaan olisikin, mutta“ . . .

— „No puhukaa pois“.

— „Kuulin että herra patruuna lupasi sen avonaisen työnjohtajan paikan tehtaassa Kalliolle, mutta hän ei sitä ottanut vastaan. . . Niin, tuota enköhän minä voisi siihen kelvata. Osaan minä kirjoittaakin ja rätnätä myöskin. . . Ja kyllä minä hankkisin uutta työväkeä tehtaaseenkin. . . Ja enkä minä pyytäisi niin

paljon palkkaakaan kun Te herra patruuna Kalliolle lupasitte“ . . .

— „Mistä Te tämän tiedätte jo?“ — kysyi tehtailia.

— „Kallio sitä puhui Kantolassa koko työmiehen joukon kuullen.“

— „Se konna“, — sanoa sähisi tehtailia hammasaan purren.

— „Lupaako herra patruuna sen paikan minulle?“ — kysyi Tuomasson.

— „Suusi kiinni!“ vastasi tehtailia äänellä joka pani lukin vapisemaan. — „Kait sinä aina palkan himossa teet vaikka mitä, mutta se mies on joka omaa voittoa pyytämättä palvelee oikein rehellisesti isäntäänsä, eikä käytä hänen hätäänsä hyväkseen.“

— „E-en minä hätäänne hyväkseni käytä, mutta siinä johtajana voisin tehdä paljon suurempia palveluksia, kuin holanderimiehenä ja minä aina lupaan palvella herra patruunaa vilpittömästi. . . Olenhan oppinut pyhästä katekismuksesta tuon lauseen: Olkaat maallisille isännillenne alammaiset kaikessa“ . . .

— „Riittää jo“, — keskeytti tehtailia kärsimättömänä mutta samalla leppyneenä. — „Minä lupaan miettiä asiata lähemmin.“

— „Koskahan saisin varman vastauksen?“ — kysyi lukki.

— „Ei pidä olla hätäinen“, — vastasi tehtailia. — „Jahka minä kysyn ensin insinööriltä kuinka olette käyttäneet itsenne työtoimissa ja muissa. Mutta tulkaa huomen anmuna kello 11 tänne minun luokse- ni, silloin ehkä voin sanoa mihin kelpaatte, mutta nyt pyydän Teitä poistumaan. . .“

— „No hyvästi nyt herra patruuna ja Jumala Teitä siunatkoon“, — virkkoi lukki ja läksi ulos.

Mutta tehtailia jäi vieläkin miettimään tuota sekavaa vyyhteä, miten hän sen selvittäisi.

V.

Turhaan puhalsi tehtaan höyrypilli työhön seuraavana aamuna. Joitakin harvoja työmiehiä vaan noudatti sen kutsua. Toiset sitävastoin vetelivät vuoteellaan rauhallisesti unia ja he olivatkin unen tarpeessa, sillä he saapuivat vasta kotiinsa Kantolasta kello yksi yöllä. . . Mutta niillä harvoilla, jotka menivät lakonrikkojaksi, ei ollut työtä, eihän tehdasta voitu panna käyntiin ellei edes puolet työmiehistä saapuisi. . .

Tehtailia, kun sai kuulla, että oli todellakin ole-massa lakko, oli mieletönnä vihasta. Hän, jos Kallio olisi seisonut hänen edessään, olisi varmaan lähettänyt kuulan hänen kalloonsa, mutta kaikeksi onneksi, sekä Kalliolle, että tehtailialle, makasi hän vaan rauhallisesti vuoteellaan, ottaen virkistystä edellisen päivän työstään. . .

Kello yksitoista saapui Jere Tuomasson tehtailian vastaanottohuoneeseen ja sai määräyksen hankkia uutta työväkeä vaikka mistä. . .

Hän kuljeskeli ympäri pitäjää, kooten talonisänniltä heidän palvelioitaan tehtaaseen työhön. Palveliat kyllä olisivat halusta lähteneet, mutta heillä kun oli koko vuoden kaupat isäntiensä kanssa, niin eivät

olisi oikeen uskaltaneet lähteä. Mutta kun Tuomas-son lupasi heille tehtailian suojeluksen, niin ei malttaneet palveliat enään olla lähtemättä. . . Olihan se sentään paljon mukavampaa työskennellä noin uljaassa tiilistä rakennetussa tehtaassa, kun oleskella „talon-Jussin“ töissä. . . Ei he välittäneet siitä, että he siten riistäisivät leivän tovereittensa suusta.

Kuten sanottu sai Tuomasson työväkeä kokoon taloista, saattaen siten yhä enempi isäntien vihat nousemaan tehtailian ja itsensä päälle. Eivät he enenkään olleet tehtailiaa suopein silmin katselleet, mutta nyt heidän vihansa muuttui todelliseksi rai-voksi. . .

Senpätähden he liittyivätkin yhteen tehtaantyo-ntekiäin tai toisin sanoen lakkolaisten kanssa, auttaen heitä aineellisella kannatuksella lakon aikana.

Ettei jäisi hämäryyteen se seikka mistä isännät jo ennestäänkin olivat tehtailian päälle vihoissaan, täytyy minun selvittää lukioille, että se johtui seuraavista syistä:

Ensiksikin kohosi työmiesten palkat (vaikka tosin hieman vaan, mutta talollisten mielestä) tehtaan tähden oikein tuntuva määrä.

Toiseksi siitä syystä, että kiireellisinä työaikana ei tahtonut saada työväkeä, talollisten mielestä) kuin suurella rahan pakolla.

Nämät olivat jo omiansa herättämään talonisännissä tyytymättömyyttä tehtailiaa kohtaan. Mutta nyt heidän tyytymättömyytensä muuttui vihaksi ja kiu-kuksi, kun heiltä tultiin keskellä vuotta riistämään heidän työvoimiaan ja luvattiin vielä suojelus mahtavan tehtailian siipien alla.

— „Mutta“, — tuumivat isännät — „olkoon hän kuinka mahtava tahansa, niin kai meillä on oikeus puolellamme, joka on vieläkin mahtavampi kuin tehtailia“.

Mutta he eivät muistaneet, että voima se on joka määrää oikeuden ja senpätähden saikin tehtailia koko joukon haasteita käräjille „työkoneiden“ riistämisestä.

Mutta näistä ei tehtailia paljonkaan hämmästynyt, sillä hänellähän oli oikeus puolellaan eikä suinkaan talonisännällä.

„Miten hänellä oli oikeus?“ — kysynee ehkä joku.

Mutta helppohan siihen on toisenkin vastata ihan yksinkertaisesti:

„Hänellä oli rahaa!“

Pyydämme anteeksi lukijalta, että olemme viivytelleet häntä näissä sivuseikoissa, mutta ei tee haittaa vaikka asian tuntee perustuksia myöten, sittenhän on helpompi tuomitakin. . .

* *

*

Tehtailia antoi määräyksen, että hänen huoneensa piti puhdistettaman lakkolaisista.

Hän pyysi sotaväkeä siihen tarkoitukseen ja tietysti hän myös saikin. — Onhan se valtion velvollisuus valvoa jokaisen, ihmisen, kansalaisen, turvallisuutta!

Kuten sanottu — hän sai sotaväkeä, kolme sotamiestä, yhden aliupseerin johdolla työväkeä pois tehtaan huoneista ajamaan. Ja „lisävoimina“ oli vielä nimismies ja poliisi. . .

Jotenkin pöyhkeästi alottivat nämät toimensa. Ei säästetty vanhaa, eikä nuorta, kaikki armotta heitettiin asunnoistaan helmikuun kireään pakkaseen. . .

Surkeata oli katsella miten pienet lapset kirkuen värisivät ohuissa vaatteissaan pakkasen ja tehtailian armottomissa kynsissä.

Se oli hurja sekamelska joka vallitsi työväen ka-

sarmien edustalla . . .

Siinä oli sekaisin huonekalut, ruu'at, lapset, naiset vanhat ja nuoret.

Väliin kuului poliisin ja sotamiesten röyhkeät paholaisen nimellä höystetyt komenmennussanat, johon sekaantui lasten itkut, vanhojen valitukset, miesten uhkaukset ja naisten rukoukset. Näky olisi saattanut kenen sydämmen tahansa sulamaan, mutta ei vaan tehtailian kivikovaa sydäntä . . .

— „Siitä sen näette, miltä maistuu ryhtyä isäntäänsä vastaan kapinoimaan“ — hän vaan ilkkuen huudahti.

Luettelemalla yksityiskohtia, saamme paremman kuvauksen siitä, kuinka oikein tuo pakkaseen mäille viskominen tapahtui:

Eräs lakkoon kuuluva tyttö oli juuri aterioimassa, kun nimismies poliisin ja sotamiesten seurassa astui hänen huoneeseensa ja alkoivat viskellä tavaroita ulos. Tyttö pyysi, että hän saisi korjata ruokansa pois pöydältä, mutta ei auttanut — ei ollut aikaa. Ruokineen nostettiin pöytä pihalle.

— „Voitte jatkaa aterioimistanne, jos vaan Teitä haluttaa ja suinkin tarkenette“ — kuului tehtailijan

ivalliset muistutukset tytölle.

Toinen tyttö, jolla oli vanha, vaivainen äiti — jota hän oli koettanut itse elättää ja hoitaa, antamatta häntä vaivaistaloon — pyysi, että äiti saisi olla niin kauvan huoneessa, kun hän olisi hakenut hänelle suojaa jostain, mutta se ei auttanut — armotta vaan nostettiin tuo vaivainen ulos vuoteineen päivineen 40 asteen pakkaseen. Tyttö pyörtyi ja äiti kuoli kolmen päivän kuluttua. . . . Mutta mitäpä siitä oli väliä, kaikkihan tapahtui vaan oikeuden nimessä. . . . ei tehnyt muuta kun oikeutta ja sotamiehet velvollisuutensa. Nimismies ja poliisi taas täyttivät virkansa. . . .

Saapuivat siinä puhdistustyötä tehdessään Kallionkin asunnolle, aikoen siellä jatkaa samaa ulosheitlemistä, kuin edellisissäkin paikoissa.

— „Ohoh!“ — sanoi nuorukainen. — „Taisitte iskeäkin kallioon kyntenne. Luuletteko, että se joka paikassa passaa sellainen ihmisräökkäys. . . . Seis! — huusi hän poliisille, joka juuri tarttui pöytään sitä ulos viedäkseen. — „Seis! Antakaahan olla alallaan. . . . Huone sekä pöytä ovat kumpikin minun omaa omaisuuttani“ . . .

Se oli kyllä totta. Nuorukainen oli vähittäismak-

sulla lunastanut itselleen tuon pienen kaksihuonehisen rakennuksen tehtailialta . . .

Tehtailia luuli tällä ulosheitollaan saavansa työmiehet jälleen työhön taipumaan, mutta se oli erehdys hänen laskussaan. Se pani vaan työmiehet yhä lujemmin liittymään yhteen . . .

VI.

Tapaamme Kallion taas tehtailian luona työväen komitean kanssa.

— „Minulla on työmiehiä liiaksikin“ — sanoi tehtailia, kun Kallio pyysi häntä pitämään palkkoja entisellään. . .

— „Minulla on työmiehiä liiaksikin. . . Saatte mennä haeskelemaan itsellenne uusia paikkoja; paitsi jos te rupeette töihinne sillä palkalla jonka minä määrään, niin on kai parasta, että minä suostun siihen, että otan teidät töihin jälleen, koska olette minun vanhoja työmiehiäni. Vaikka kyllähän te käyttäydysitte jotenkin hävittömästi minua kohtaan, mutta minä en tahdo muistella entisiä. . . minun tulee säälini teitä, olette jo ilmankin kärsineet paljon tuon lakon tähden“ . . .

Lakko oli jo yhden kuukauden riehunut ja tehdas kävi silti ympäri pitäjää kootuilla työvoimilla.

Tämä näytti lakkolaisista jo arveluttavalta; siksipä he olivatkin kahden vaiheella, suostua tai ei tehtailijan määräämään palkkaan.

— „Me emme elä sillä palkalla, jonka herra patruuna meille määrää“ — muistutti Kallio.

— „Kyllä reilusti“ — intti tehtailia. „Mutta asiat

ovat nyt sillä kannalla, että jos minä en nyt alentaisi teidän palkkojanne, niin sekä teidän että minun täytyisi ensi vuotena tähän aikaan astua maantielle. . . Pitäisihän teidän ymmärtää, että palkkojen alennus tapahtuu vaan ihan omaksi hyväksenne. . .

No niin, en minä teitä kerjää töihin; minulla on työmiehiä niin paljon kun minä vaan tarvitsen, mutta säälistä teitä kohtaan olen taipuvainen ottamaan teidät takaisin työhön, sillä ehdolla, että tyydytte minun määräämäni palkkaan“ . . .

— „Kait meidän täytyy suostua“ — ajattelivat komitean jäset. — „Mikäs meidän neuvoksi muu tulee. . . Suostutaan pois“ . . .

He neuvottelivat keskenään ja tulivat siihen päätökseen, että ruveta työhön tehtailian määräämällä palkalla. Kallio kyllä pani päätöstä vastaan, mutta eihän se yhden miehen ääni mihinkään kuulunut. Hän oli juuri lupaamaisillaan tehtailialle koko väen työhön, mutta nyt tapahtui jotain toista joka antoi asialle aivan toisen käänteen.

Juuri kuin Kallion piti puhumaan tehtailialle komitean päätöstä, ryhtyä töihin, tuli juoksupoika hengästyneenä sisään, tuoden tullessaan tehtailialle säh-

kösanoman . . .

— „Pietarista“, — mutisa tehtailia nähtävästi epävarman näköisenä. Miehet huomasivat sen, että hänen kätensä vapisi nähtävästi sitä avatessa . . .

Mutta kun hän oli saanut luettua sähkösanoman joutui hän ihan raivoon . . .

Hän otti revolverin seinältä ja hyppi ja kirkui miesten, mutta etenkin Kallion edessä:

— „Kyllä minä teidät p—leet opetan“, — kirkui hän. — „Se on ihan kaikki teidän syynne h—tin koirat. . . Minä ampuan teidät joka ikisen. . . Töihinne s—nat joutuun“ . . .

Hän kävi aivan mustaksi kasvoiltaan ja keltainen vaahto valui hänen suustaan.

— „Töihinne“, — kirkui hän edelleen. — „Töihinne joka ainoa sorkka. . . Menettekö tai minä ampuan teidät joka ikisen?“ . . .

Hän kaatui revolveri kädessä lattialle, veren purskahtaessa ulos hänen suustaan ja sieraimistaan.

Miehet olivat enempi kuin hämmästyksissään mistä tämä tämmöinen johtui. Sen he arvasivat että tuo sähkösanoma se oli joka tehtailiaan noin oli vaikuttanut . . .

Patrunessa kiiruhti sisälle kuullessaan tehtailian kaatuessaan synnyttämän kolinan.

— „Herra Jumala . . . Te olette murhanneet hänet“, — kirkasi hän päästyään sisään. Hän uskoi varmasti, että nuo miehet olivat murhanneet hänen miehensä.

— „Murhanneet minun oman rakkaan mieheni . . . Palveliat, tulkaa laittamaan köysiin. . . Yksi hakemaan nimismiestä ja toinen poliisia . . . uuhuh huh huu“ . . . . .

— „Tyyntykää hyvä rouva“ — sai Kallio viimein sanotuksi. — „Kukaan meistä ei ole ryhtynyt niin halpamaiseen tekoon kuin murhaan, vaikka olemmekin sivistymättömiä työmiehiä. . . Minä luulen, että tuon kuoleman tai pyörtymisen, — eihän sitä tiedä kumpiko se on, — aiheutti tuo sähkösanoma joka on vieläkin patruunan kädessä . . . Katsokaapas hyvä rouva mitä siinä seisoo“ . . .

Patrunessa otti sähkösanoman miehensä kädestä ja luki:

„Tavara kelpaamatonta Lähetetään takaisin. E . . . moff.“

Patrunessakin hämmästyivät vähän tuosta uutisesta, eikä ihmekään; olihan se jo tuhansien tahi kymmen-

tuhansien markkojen asia, mutta hän oli kuitenkin lujatahtoinen nainen ja maltti mielensä. . .

Hän virkkoi sortuneella äänellä:

— „Teistä Kallio olen aina pitänyt, pienempänäkin olitte aina hyvin kiltti minulle. . . Tehkää nytkin se palvelus, että haette lääkärin tänne“ . . .

Toista kertaa ei nuorukaista enään tarvinnut pyytää; joutuiseensa kuni nuoli lensi hän matkaan.

— „Pyydän teitä poistumaan“, — sanoi patruunessa toisille komitean jäsenille. — „Kyllä minä olen toimiva niin että täällä tehtaalla saadaan vielä kaikki asiat kääntymään parhain päin. . . Joskus toisten keskustelme palkasta“ . . .

Pian saapui lääkäri, joka tutkittuaan tehtailian ruumiin, sanoi että vainaja oli kuollut sydämenhalvaukseen äkillisen mielenliikutuksen johdosta. . .

VII.

Tehtailia oli sanonut Hautalan irti hänen palveluspaikastaan yhden kuukauden kuluttua hänen röyhkeän vastustamisensa tähden? . . .

Mutta nyt kun tehtailia oli kuollut, pyysi patruneessa häntä johtamaan liikettä antoi hänelle täyden toimintavallan.

Hautala oli oikea kansan mies, joka tiesi omasta kokemuksestaan mitä nälkä on. Hän oli itsekin työmiehen poika. Isällä oli ollut viisi poikaa ja hän, Eevert, oli kaikkein nuorin heistä. Isä ja veljet olivat yhteisillä voimilla häntä kouluttaneet, koska olivat huomanneet pojan teräväpäiseksi ja niin oli Hautalasta tullut konttoristi ja palveli nyt nykyisessä paikassaan liikkeen prokuristina.

Heti ensi työkseen, — kun hän sai toimintavallan tehtailiattarelta, — eroitti hän Tuomasson'in työnjohtajan toimesta.

Toinen tehtävä oli se että hän kutsui kaikki työmiehet kokoon, jolloin hän ilmoitti, että ne jotka olivat tulleet lakonrikkojiksi, eli väliaikaisiksi työmiehiksi, ovat nyt vapaat toimestaan ja voivat mennä entisiin paikkoihinsa jos vaan pääsevät ja lakkolaisia pyysi hän ryhtymään töihinsä jälleen, sillä vakuudel-

la, että kaikkiin heidän vaatimuksiinsa suostutaan. . .

— — — — —
Tapaamme Kallion ja Hautalan kahden kesken tehtaan konttoorissa. . . — „Minä tulin sitävarten tänne, että suostuisit meidän vaatimuksiimme, kun Sinä kerran olet luvannut“, — sanoi Kallio astuttuaan tehtaaseen konttooriin.

— „Tule istumaan veliseni“, — vastasi Hautala. — „Sittehan voimme paremmin keskustella asiasta“ . . .

— „Niin kuin itsekin huomaat on meidän palkkamme pieni liiaksi, vaikkapa se pidetään ennallaankin. Ja kun kerran Sinun on valta tehdä mitä tahdot, niin pyydän ja vaadin minä sinua pyhän Gabriel'in kautta ylentämään meidän palkkaamme. Kyllähän se kannattaa ylentää kun itse sanoit että puhdas voitto viime vuodelta on yli 82,000 markkaa“.

— „Niinhän se oli, mutta eihän tässä nyt niin kiirettä ole palkka-asialla. Olisi tässä eräs tärkeämpi kysymys ensin ratkaistava ja se on tämä:

„Suostutko Sinä työnjohtajaksi tulemaan tehtaalle?“

— „En minä, elä pyydäkkään“.

— „Miksi et?“

— „No sen sanon Sinulle suoraan ja ujostelematta, kun kerran olemme puheisiin joutuneet:

Yksinkertaisesti siitä syystä kun minulla ei ole halua ruveta työntekiäin kanssa rähisemään eikä heille kiroilemaan. . . Minä näet tahdon edelleenkin pysyä heidän riveissään“.

— „Ymmärrät väärin hyvä veli sen asian“, — sanoi Hautala. — Katsos, jos et sinä ota tointa vastaan, niin ottaa sen joku toinen joka ehken on työväen syöjä, mutta kun sinä otat toimen vastaan, niin voit välttää monta ikävyyttä työmiehiltä. . . Ja minä tiedän että he ovat suuresti pahoillaan jos Sinä kieltäydyt ottamasta tointa vastaan“.

— „Sinä ehken oletkin oikeassa. . . No niin minä otan nyt toimen vastaan; voinhan siitä erotakin, jos siinä olo tukalaksi tulee. . .“

— „No hyvä, Sinä olet nyt sitten tehtaan mestari. Mutta kuules: Näissä tehtaan järjestyssäännöissä on näin: „Palkan määrää tehtaan teknillinen johtaja yhdessä asianomaisen mestarin kanssa“. Sinä olet mestari ja minä teknillinen johtaja, niin ruvetkaamme nyt määräämään palkkaa. . . Montakohan prosenttia ylennetään? . . .“

— „No vaikka kaksikymmentäviisi . . . Sehän oli aikomus alentaakin, niin ylennetään yhtäpaljon“.

— „Onhan se ehken liian paljon patruunessan mielestä, mutta antaa olla vaan niin, kyllä minä aina rouvasväen kanssa asiat selvitän“, — sanoi Hautala hie-
man naurahtaen.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

— „Kumpu aina pysyisimme näin hyvinä veljinä, kuin tähänkin asti olemme olleet“, — sanoi Hautala hetken äännettömyyden jälkeen mielenliikutukselta värähtelevällä äänellä . . .

— „Niin kumpu“ . . . vastasi Kallio ja kiiruhti ulos salatakseen kyyneliä jotka häneltä alkoi vuotaa . . .

VIII.

Lakko oli loppunut tehtaalta, työntekiäin täydellisesti voitolla.

Lakonrikkajat oli ajettu pois johtajansa Tuomasson'in kanssa, jotavastoin lakkolaiset olivat otettu töihin jälleen johtajansa Kallion kera.

Rikkureille kääntyi nyt vuorostaan hätä, mutta kaikkein kovemmin se koetteli Tuomasson'ia, itse päärikkuria. Hän oli varma siitä, että hän ei saisi töitä tehtaalta — puhumattakaan työnjohtajan paikasta — kun Hautala siellä rupesi isännyyttään pitämään, mutta siitä huolimatta juoksenteli hän kuin koira Hautalan ja patrunessan puheilla . . .

— „Ottakaa hyvä, kiltti, herra minut työhön, ottakaa . . . Tiedättehän että minulla on vaimo ja lapset . . . Ottakaa kiltti herra, ottakaa . . .“ ruikutteli hän Hautalalle.

— „Oh! ne kyllä on monella muulla, vaimo ja lapset . . . Ettehän Tekään ajatellut, että useimmalla lakkolaisella myös oli vaimo ja lapset ja Te menitte rikkomään lakon; Te menitte pettämään taistelevat veljenne ja nuot turvattomat herttaiset naiset vielä . . . Hyi toki miestä sellaista kuin Te olette . . .

Elkää tulko enään milloinkaan minun silmiäni

eteen. . . Näytätte suoraan sanoen minusta hyvin inhoittavalta olennoilta. . . No, astukaa pois ulos vaan; meillä on työmiehiä liikaakin“ . . .

Tuomasson meni ulos ja puristi kädet nyrkkiin. Mennessään supisi hän hampaittensa raosta:

— „Varrohan vähän kettu. . . Luuletkos sinä niin vähällä pääseväsi minusta, hyvä herra Hautala? . . . Ehei! . . . et minusta niinkään pääse kuin luulet“ . . .

Ja hän astua teputti patruunessan tykö. . .

— „Ah arvoisa rouva! . . . Armahtakaa minua, antakaa minulle työtä, Teidän autuaan miehenne herra patruuna vainaan nimessä. . . Me olimme hänen hyvät. . . Tuota minä olin hänen uskollisin palveliansa. . . Hänen nimessään pyydän minä nyt Teiltä arvoisa rouva työtä. . . Minulla on vaimo ja lapset. . . armahtakaa toki minua edes heidän tähtensä. Minä lupaan alati olla Teidän uskollinen suojelianne, arvoisa rouva“ . . . Ja hän lankesi polvilleen nuoren kauniin tehtailiattaren eteen. . .

Nuori rouva tunsu myös jotakin vastenmielistä tunnetta itsessään tuota miestä kohtaan, mutta heltyi kuitenkin kun ajatteli vaimon ja lasten tilaa. . .

— „Menkää herra Hautalan tykö, olen antanut hä-

nelle koko liikkeen hoidon“ — sanoi patruunessa.

— „Ah, arvoisa rouva!“ — kitisi yhä Tuomasson polvillaan. — „Ah arvoisa rouva! . . . Olin juuri hänen puheillaan, mutta sillä miehellä on sydän kovempi rautaa. . . Hän ajoi minun ulos ovesta, kun pyysin töitä häneltä“ . . .

— „Vai niin, vai ajoi hän Teidät ulos ovesta“ — sanoi nuori tehtailiatar erittäin mukavalla äänenpainolla. — „Hm! . . . Sepä kummallista. . . No minä en taas voi asiata auttaa, mutta tästä saatte vähän apua että voitte hankkia uutta paikkaa itsellenne.“ — Näin sanoen otti patruunessa kukkaron ja antoi Tuomasson’ille viidenkymmenen markan setelin, päästäkseen eroon hänestä.

— „Voi! kiitoksia hyvä rouva“ — ynisi lukki kumartaen. — „Kiitoksia, tuhansia kiitoksia. . . Jumala Teitä palkitkoon, Teillä on oikea ihmisen sydän, mutta Hautala on kuin villi metsän peto“ . . .

— „Kuulkaas! Elkää ruvetko täällä ketään parjaamaan minulle, muistakaa se“ — sanoi rouva heleämpunan noustessa hänen noskilleen — „Teillä ei ole enään mitään tekemistä täällä. . . Olette saanut mitä olette tarvinnut“ . . .

Lukki läksi kiroten ulos.

— „Samallinen, kuin toinenkin“, — murisi hän,
— „mutta kyllä minulla keinoja on jolla minä ylpeät
kukistan“ . . .

— — — — —

Ihana tehtailiatar jäi huoneeseen, tyytyväisyyden tunne rinnassaan, siitä kun oli Hautalan tuon kelpo nuorukaisen kunnian puolesta ajannut lukin ulos ovesta . . .

Ja hän rupesi miettimään Hautalan hyviä ominaisuuksia . . .

— „Kelpo poika“, — mutisi hän ruusunpunaisien huuliensa välistä. — „Kelpo poika, ikävä vaan, että on köyhä, mutta mitäpä siitä sitte, onhan minulla rahaa . . . Annan hänelle jonkun tuhat markkasen hänen uskollisesta avustaan minua kohtaan“ . . .

Hän kyllä tunsi, että jumalatar on ampunut hänen nuolensa, ja jos ei vielä juuri ampunut, niin ainakin hän häntä tähtäilee . . . Hän tunnusti itselleen, että Hautala oli maailman parhain mies-henkilö minä hän oli tuntenut, ja ettei hänessä ollut muuta vikaa, kuin se, että hän oli köyhä . . .

Mutta luuleekohan kukaan, että ihminen välittää

ihailtavansa köyhyydestä, silloin kuin häneen kerran on iskenyt Amor'in nuoli, vaikka sitä silloin otetaan vielä köyhyyskin lukuun, kun hän vielä tähtäilee . . .

Ja hän myös tähtäsi oikein todellisesti nuolensa tehtailiataria kohti ja vartoi sopivaa tilaisuutta ampuakseen sen niin syvään häneen, ettei sitä mitkään pahuuden henget kykene hänestä pois tempaisemaan . . .

Vai olisi Amor sitte Hautalan rauhaan jättänyt . . . Ei, päinvastoin oli hän jo ampunut hänen nuolensa ja senkin liian suuren . . .

Kyllähän Hautala itsekin tunsi, että hänen ja hänen unelmansa välillä oli liian suuri juopa, mutta hän ei voinut sille mitään, että hän rakasti häntä . . .

Monta kertaa yritti hän tukahduttaa pois rakkauten tunnetta sydämmestään, mutta se palasi, palasi aina jälleen, kun hän vaan sattui luomaan katseensa nuoren tehtailiattaren ihaniin sinisilmiin ja kultakutriin . . . Ja olisiko tuo sorja vartalo ja nuo täyteläiset ruusunpunaiset huulet olleet hänestä vastenmielisiä? . . . Ei suinkaan. Nehän kaikki yhdessä puhuivat vaan hänelle sointuvata rakkauden kieltä. — — — —

IX.

Kallio ryhtyi perustamaan työväenyhdistystä tehtaan ja koko paikkakunnan työväen keskuuteen. . .

— „Mitähän me sillä työväenyhdistyksellä teemme täällä?“ — kysyi Hautala, kun Kallio puhui hänelle sen perustamisesta.

— „Oh! Mitäkö teemme? Sitä tarvitaan kipeästi juuri täällä“ — vastasi Kallio. — „Täällä on työväki — etenkin maatyöntekijät — suuressa tietämättömydessä työväen asiasta. Sen näkee jo siitä, kun olivat niin halukkaat rupeemaan lakonrikkokijksi. Ja eikä ne vielä tehdastyöväestökään ole paratiisissa, ei edes vielä portillakaan“.

— „Mutta ei nyt enään tule lakkoa olemaan tällä tehtaalla“.

— „Eihän työväenyhdistystä perustetakaan ainoastaan lakkoja varten. Siellä pohditaan monta muuta tarpeellista asiata; niinkuin raittiutta ja työkansan kohottamisesta, sekä henkisestä että aineellisesta rappioutilastaan“.

— „Minä kyllä pidän huolen siitä, ettei siellä tarvitse huolehtia aineellisesta rappioutilasta kohottamisesta, niin kauan kuin minä olen tällä tehtaalla“.

— „Ja toiseksi tarvitsemme me työmiehetkin vä-

hän huvia; koetella vähän henkisiä voimiammekin“.

— „Noo, perustakaa vaan, eihän minulla ole mitään vastaan“.

— „Kyllähän minä sen tiesin, että Sinä siihen suositut, mutta on toinenkin asia, jossa pyydän Sinun apuasi“.

„No mikähän se olisi? Puhu pois vaan“ . . .

— „Tottahan meille myönnetään huoneusto siihen tarkoitukseen, onhan niitä täällä“ . . .

— „Siinä asiassa tulee Sinun kääntyä patruressan puoleen, minä en voi luvata mitään hänen omaisuuttaan kenellekään. . . Minulla on vaan hänen liikeasiansa hoidettavana“ . . .

— „Etkö Sinä voisi ottaa asiaksesi sitä, että puhuisit hänelle siitä“.

— „Saanhän puhua, mutta minä pyydän häntä tänne, niin voimme yhdessä puhua hänelle“.

— „Tee se!“

Hautala meni kutsumaan patruressaa konttooriin odottelevan Kallion luo . . . Nuorukaisen sydän pamp-paili levottomana sillä aikaa, eikä ihme, ratkaistaanhan hänen ihanteittensa toteutuminen nyt . . .

— No, mitähän asiaa Teillä olisi minulle? — kysyi

patrunessa tullessaan konttoriin. — „Puhukaa pois vaan. . . Se on näkemättä ja kuulematta allekirjoitettu“ . . .

— „Meillä olisi aikomus perustaa työväenyhdistys tänne, jossa voisimme pitää jotain hauskaakin ja asettaa liikkeelle henkisiä voimiammekin, kohottamalla työväkeä heidän henkisestä rappiutilastaan. Ja nyt pyytäisin huoneustoa Teiltä siihen tarkoitukseen“.

— „Oh, sehän on hauskaa, että saamme jotain huviakin tänne. . . Siihen suostun mielelläni. . . Minä katson sopivan huoneuston, jonka saatte käytettäväksenne“ . . .

— „Kiitos!“ — kuului hiljaa Kallion huulilta. Hän tunsu itsensä onnelliseksi. . .

TOINEN OSA.

Rakkaus.

I.

Kaunis oli kesäkuun aamu; aurinko nosti juuri päätään metsän takaa; järven sileällä pinnalla välkkyi hopeinen hohde.

Ei tuntunut tuulen henkäystäkään!

Ihana aamu! — — —

Kallio istui järven rannalla lehtikossa — noin kilometrin ulommalla tehtaalta — nauttimassa luonnosta — — —.

— „Voi ihmisiä, jotka makaavat näin kauniina kesä-aamuna“ — sanoi hän hurmaantuneena. — „He kadottavat todellakin paljon, kun eivät osaa nauttia luonnosta“.

—
Tähän lehtoon Kallio aina kiiruhti, silloin kun hän sai työltään suinkin aikaa ja täällä hän yksin kaihoivat tunteensa kirjoitti paperille, mutta jotka kuitenkin joutuivat luonnon luettaviksi, sillä hän aina repi ne — — —

Lavea maisema avautuikin hänen eteensä istuessaan siinä luonnon valmistamalla kivituolilla.

Hän näki laaksoja, yksinäisiä kukkuloita ja kenttiä.

Maa oli kaikkialla viheriän nurmen peitossa, jo-

ta vielä kaunisteli moniväriset hyvälle tuoksuvat kukat. Puut ikäänkuin riemuitsivat omistaessaan lehvistä kudotun verhon, jollainen ei Salomon kaikessa kunniaansa ollut vaetetettu.

Kaikkialla minne vaan katsoikin, huomasi vaan suloutta, nuoruutta ja elämän halua. — — —

Helposti näkyi tähän tehdas, komealta se näyttikin, mutta sieltäkään ei kuulunut hiiskahdustakaan — kaikki oli hiljaa.

Nyt oli sunnuntai aamu!

Kaarlo istui pienen kiven päällä katse tähdätyinä kauvas etäisyyteen.

Hän ei huomannut ollenkaan ympäristöönsä, ennen kuin kaksi pehmeää kättä kietoutui takaa päin hänen kaulaansa ja ääni: „hyvää huomenta Kaarlo“, lausuttiin niin kirkkaalla ja sointuvalla äänellä, että hän vavahtui.

— „Sinäkö täällä?“ — kysyi Kaarlo — „Ethän vain liene lähtenyt vakoilemaan minua?“ Ja hän otti tytön polvelleen istumaan.

— „Vakoilemaan Sinua?“ — puhui tyttö. — „Sitä minä juuri lähdinkin. Ajattelin, että olisi hauska tietää missä sinä vietät nämät vapaat hetkesi ja tänä aa-

muna kun olin puutarhassa, näin minä Sinun tulevan tänne. Silloin pälkähti päähäni lähteä seuraamaan sinua — — — Ja näinkö kauniin lymypaikan olet itsellesi valinnut? — — Ah kuinka metsä tuoksuu hyvälle!“

Ken oli tuo tyttö?

Olisikohan Amor ampunut nuolensa Kallioonkin?
Oli kyllä.

II.

Tyttö ei sen ihmeempi ollut, kuin köyhä tehtaantyttö.

Hän kyllä oli ollut mahtavan ja rikkaan kauppiaan Vittenberg'in ainoa tytär, mutta kun isä kuoli niin meni hänen omaisuutensa kaikki velkoihin, eikä hyvin piisannutkaan.

Hän oli vasta toista vuotta ollut täällä tehtaalla, kun hän isänsä kanssa tuli tänne, mutta heti vähän jälkeenpäin kuoli isä ja hän joutui työhön niinkuin kaikki muutkin köyhät. — — —

Nyt oli hän Kaarlon kanssa kihloissa. — — —

Ensikerran tutustui hän häneen eräässä työväenyhdistyksen iltamassa. Kaarlo puhui silloin niin pontevasti köyhän kansan puolesta, että Elli — se oli tytön nimi — oikein ihmetteli tuollaista ihmisrakautta.

Miten hän todellakin puhui lämpimästi ja moitti parempiosaisia heikompain sorrosta. Sitte puhui hän niin ylen luonnollisesti siitä yhteenliittymisestä, että Elli itki. — — —

Mutta sitte kun ryhdyttiin tanssiin, niin Kaarlo meni yht'suoraan pyytämään häntä tanssiin. — — —

Ensin hän oli vähän niinkuin pahastuvinaan, kun

hän oli paljon korkeammalla „sivistysasteella“, kun Kallio, mutta kun hän loi katseensa hänen kasvoihinsa, niin tuo pahastumisen tunne katosi heti. — — —

Sitte kun tuli naisten vuoro pyytää tanssiin, meni hän pää pystyssä Kaarlon tykö ja kumarsi oikein sivistyneen maailman tapaan. — — —

Ja he tanssivat kauvan ja juttelivat keskenään, niin että ihmiset jo rupesivat heistä puhumaan. — — —

Mutta itse eivät he sitä huomanneet.

Hän nauroi kaikkein vähäpätöisimmillekin Kaarlon puheille ja silloin kun Kaarlo katsoi hänen silmiinsä ja hymyili hänelle, niin nousi veri hänen poskilleen ja hän karahti tulipunaiseksi. — — — — —

Mutta näiden iltamien jälkeen huomasi Elli Kaarlon ikäänkuin väistävän häntä.

Elli olisi niin mielellään tahtonut tavata Kaarloa, mutta ei hänen mitenkään sopinut mennä hänen kotiinsa ilman asiata ja muualla ei Kaarlo taas hänelle itseänsä näyttänyt. — — —

Erään kerran tuli Kaarlo häntä vastaan, mutta hänellä ei ollut rohkeutta puhua hänelle mitään, eikä Kaarlo taas puhunut muuta kun kohotti hattuaan ja lausui:

— „Hyvää päivää neiti Vittenberg“.

— „Päivää, päivää herra Kallio“ — vastasi hän ja kumpikin meni menoaan.

Tämä kohtaus jätti kuitenkin jälkensä Elliin. Hän tunsu pettyneensä Kallion suhteen. — — —

— „Pitääköhän Kallio häntä ehken liian huonona itselleen“ — tuumi hän. — „Vai lienekö se ujoutta häneltä, kun hän menee sivuitse puhumatta muuta kun päivän mainitsee. — — — Mutta eihän hän ollut ujo siellä iltamissa. Ei. Päinvastoin hän se tuttavuuden siellä alkoikin. Hymyili hänelle niin ja katsoi tummilla sinisilmillään hänen sielunsa pohjaan asti. — — — Ne oli todellakin katseet.

Ei kenenkään katseet olleet tehnyt häneen sellaista vaikutusta, kuin juuri Kallion. Hän ihan tuntui painuvansa kokoon niiden alla ja hän pelkäsi katsoa Kalliota silmiin, mutta kuitenkin toivoi hän noita katseita. — — —

— „Kumpu taas olisi iltamat työväenyhdistyksessä!“ — toivoi hän, mutta niitä ei ollut pitkiin aikoin.

Mutta sitte viho viimein ne taas olivat. Siellä hän näkyi Kaarlokin olevan näytöskappaleessa. Hän odotti tanssiaikaa kuumeen tapaisella kiireellä, siinä

hän kuitenkin saa sanotuksi jonkun sanan Kalliolle, mutta kuinka hän pettyikään, kun hän näki tanssien alkaessa Kallion kiiruhtavan kotiaan.

Silloin läksi Elli kanssa ja antoi ihmisten jäädä supattelemaan heistä mitä hyvänsä.

— „Eipähän tullut neiti Vittenberg toimeen täällä, kun Kalliokin pois meni“ — sanoi yksi.

— „Taisi olla yhteen puhuttu lähtöaika“ — virkkoi toinen.

„He eivät tule aikaan toistensa — — — Pelkäävät toinen toistaan“ — tuumi kolmas.

„Pelkäävät tietenkin näin ihmisten aikaan, mutta menepäs katsomaan kuinka pahasti nuot nyt pelkäävät toisiaan“ — arveli neljäs ja niin aina loppumattomiin asti.

Mutta kuinka he hämmästyivätkään kun Kallio vähän ajan kuluttua tuli takaisin ja tanssikin oikein riivatusti. Mutta vielä enempi he hämmästyivät, kun neiti Vittenberg'ikin tuli takaisin.

Kaarlo kävi todellakin kotonansa, mutta ei sillä että hän olisi pelännyt neiti Vittenberg'ia, vaan hän kävi omalla yksityisellä asiallaan. — — —

Nuorukainen oli vapaa käytöksessään ja suora pu-

heissaan kaikkia kohtaan, eikä hän karttanut ketään vaikka Elli niin luuli.

Nytkin lähestyi hän Elliä ja hymyillen pyysi häntä tanssiin, mutta tätä ei Elli voinut ymmärtää. — — —

Kaarlo tanssi ja tanssi — — — mutta yht'äkkiä hämmästyi hän kuullessaan Ellin huokaavan. — — — Hänen hento ruumiinsa vavahteli Kaarlon voimakkaissa käsissä.

— „Tulkaa pukuhuoneeseen“ — kuuli hän neidin kuiskaavan korvaansa ja sitte näki hän hänen rientävän ulos. — — —

— „Mitähän asiaa mahtaa hänellä olla minulle?“ — tuumi Kaarlo ja koetti mieltä päänsä ympäri, mutta hän ei vaan arvannut asiata.

Se häntä ihmetytti miksi neiti Vittenberg huokasi ilon ylimmillään ollessa.

— „Kumpi hän vaan ei olisi rakastunut minuun“ — mieltä hän hymyillen ja läksi menemään pukuhuoneeseen. — — —

Täällä kohtasi häntä uusi hämmästyks: Hän näki neidin istuvan tuolilla ja kuuli miten hän nyyhkytti.

— „Mikä Teitä vaivaa neiti? Voinko olla Teille miksikään avuksi?“ — sai hän kysytyksi.

Viipyi ison aikaa ennenkuin neiti vastasi, mutta viimein sanoi hän:

— „Te yksin voittekkin olla minulle täydeksi avuksi“.

— „Todellakin neitiseni. Puhukaa pois kaikki mitä on sydämmellänne“ — kehotti Kallio.

— „Mitäpähän siitä olisi apua. Tunnen jo Teidän puheestannekin, että Te ette ole minulle miksikään avuksi. Päinvastoin „Te“. — — —

Hän ei voinut pitemmältä jatkaa nyyhkytyksiltään.

— „Mutta minäpä en ymmärrä tätä“ — sanoi Kallio kylmäverisenä. Hän oli varma, että neidillä oli aikomus tehdä hänelle rakkauden tunnustus.

Ei hän kieltänyt, ettei hänessäkin ollut myös jotain tunnetta neitiä kohtaan, erilaisempaa kuin muihin ihmisiin, mutta rakkautta se ei ollut.

Jos tyttö olisi ollut työväenpiiristä, niin sitten se kyllä olisi ollut rakkautta ja oikein tulista rakkautta, mutta tyttö kun oli sivistyneeseen yläluokkaan kuuluva. — — — — —

— „Etten ymmärrä“ — sanoi tyttö. — „Pitäisihän Teidän tämä kaikki ymmärtää ilman pitemmittä seli-

tyksittä“.

Ja hän käänsi Kaarloa kohti kyyneleiset silmänsä.

— — —

Voiko olla mitään kauniimpaa, ihanampaa, jalompaa ja hurmaavampaa, kuin kyynel kauniin neidon silmäripsissä. — — —

Neiti Vittenberg oli todellakin hurmaava olento, mutta nuo kyyneleet ne olivat jotka hänen tekivät vieläkin hurmaavammaksi ja ihanammaksi.

Olisi kumma, ellei nuori mies mieltyisi tällaiseen enkeliin, joka sitäpaitsi omistaa suuren rikkauden.

Kallio oli nostamaisillaan tytön syliinsä ja painamaisillaan suutelon hänen huulilleen, mukka äkkiä riuhtaisi hän itsensä irti lemmen pauloista — ojenneet kädet vaipuivat takaisin.

— „Ei“ — sanoi hän — „olkaa nyt järkevä neiti. Minä ymmärrän Teidän tarkoituksenne täydellisesti, mutta minä en voi, vaikka tahtoisinkin tehdä mielenne jälkeen tässä asiassa. Ajatelkaahan: minä köyhä työmies ja Te rikkaan, mahtavan kauppiaan ainoa tytär ja samalla perillinen. — — — Onko siinä asiassa järkeä lainkaan?

Miettikäähän ensiksi mitä sanoisi Teidän isänne

ja minun toverini? He sanosivat, että minä rakastan Teitä rahan tähden. No niin suoraan sanoen tunnen minäkin Teitä kohtaan erään tunteen, joka lienee sitä rakkautta, mutta minä koetan tukahduttaa sitä niin paljon kuin minulla on voimia siihen. — — —“

— „Sen olen arvannut ja tiennyt jo kauvan aikaa sitte“ — sanoi tyttö — „ja senää tähden juuri tunnustankin Teille, että minä rakastan Teitä, rakastan koko ruumiini ja sieluni voimalla.

Oi elkää työntäkö minua noin armottomasti luotanne. Jos ette minusta huoli niin jään minä naimattomaksi ja elän lyhyen elämäni, — joka minulla sen jälkeen on jos Te minut hyljätte, — ainaisessa tuskassa. Muistan aina Teitä, Teitä yksin enkä ketään muuta.

Oi vastatkaa minulle tahdotteko jakaa elämän ilot ja surut minun kanssani? — — — Ah, elkää vastatko. Tiedän päätöksenne ilmankin kun luon katseeni Teidän kasvoihinne. Oi säälikää minua, eikö Teillä ole sydäntä vai onko se jo ehkä toisen oma? — — —“

Kallio oli käynyt murheelliseksi. — — —

Tuoko, arvaamaton tuska repeli hänen sydäntään tuon herttaisen tytön noin puhuessa. Nyt yltyi rakkaus vasta täydellä liekillä palamaan hänessä, eikä

hän voinut sille mitään, että hän otti tytön syliinsä ja painoi polttavan suutelon hänen huulilleen. — — —

— „Ah neiti Vittenberg! Sydämmeni ei ole kenenkään muiden oma, kuin sinun — — Sinun — — Sinun“ — — — lausui Kaarlo ja painoi joka „Sinun“ jälkeen suutelon Ellin puhtaalle, valkoiselle otsalle. —

— „Sinulle se on kuulunut heti ensi näkemästä asti. Jos ehkä käteni tulisikin kuulumaan jollekin toiselle mutta sydämmeni haltiattarena olet sinä rakas armas Ellini.“

— „Voi, mitä teen minä sydämmelläsi jollen myös saa kättäsi, se tuottaa vaan meille tuskaa kummallekin;“ — lausui tyttö.

— „Armaani!“ — lausui nuorukainen — „Saathan kätenikin jos olosuhteet muuttuvat, mutta mikäpä ne muuttaisi. — — — Tästälähtein ollaan niinkuin veli ja sisar. — — — Mutta nyt saliin siellä jo ehkä meitä kativataan. — — — Mutta vielä yksi asia: Nimet käytämme monikossa kun puhumme keskenämme ihmisten aikaan. — — — Hyvästi!“ — — —

Hän kiiruhti saliin ja hukkuu siellä kuuman valssin pyörteeseen. — — — Mutta Elli jäi vieläkin pukuhuoneeseen miettimään tuota sekavaa rakkausproble-

mia. — — —

— „Voi kumpi olisin köyhä“ — toivoi hän jota ei moni ihminen tietenkään toivo.

Mutta vihdoinkin läksi hänkin saliin ja nauroiden ja tanssi niinkuin ennenkin, ikäänkuin ei mitään olisi tapahtunutkaan.

Sen jälkeen ei kumpikaan tavannut toistaan taas pitkään aikaan. — — — —

III.

Tuomasson'illa oli todellinen hätä kädessä. Hän ei saanut työtä tehtaalta, eikä talonisänniltä. Siksipä hänen täytyikin harhailla työttömänä nälissään ympäri pitäjää. —

Kerran kun hän metsässä yllätti neiti Vittenberg'in, vaati hän puukko kädessä häneltä rahaa. Mutta tätä oi neiti voinut kestää, sillä hän oli hento yläluokkaan kuuluva ihmisvesa, jolla ei ollut kärsimyksistä saatua tahdon lujuuutta.

Hän pyörtyi. — — —

Mutta kun Tuomasson parhaallaan kaiveli hänen taskujaan ja hapuili hänen kultakelloaan, tuli apu aivan kuin taivaasta. Lukki tunsu kovan kouran niskassaan, joka pakoitti hänen pudottamaan kädessään olevat esineet maahan ja pitämään niskansa yhdessä kohden.

Sana „roisto“, lausuttiin niin jyrisevällä äänellä, että lukki säpsähti ja vaaleni. Hän tiesi olevansa Kallion kovissa kourissa.

Kallio sitoi lukin kädet hänen omalla vyöllään ja köytti hänen puuhun. Senjälkeen haki hän lähellä olevasta lähteestä vettä jolla virotti Ellin.

— „Ui“ — parkasi tämä, luullen vieläkin olevansa

rosvon vallassa.

— „Nouskaa ylös neitiseni“ — sanoi Kaarlo — „Teillä ei ole mitään pelättävää“.

— „Kaarlo? Sinäkö se olet“. — Hän nousi istuvilleen. — „Näinkö minä kamalaa unta, vai oliko se ehkä todellisuus. — — — Joku koetti tappaa minua“.

— „Nimi monikossa“ — huomautti Kaarlo, tuota pukuhuneessa tehtyä sopimusta.

— „Ketä on saatuvilla“. — Elli vapisi. — „Se oli sittekin todellisuus.“

— „Katsokaapas tuonne“. — Kallio viittasi lukkia joka vapisi ja kasvoilla juoksi tuskan kylmä hiki. — „Siellä on ryöväri. Ei hänellä liene ollut aikomus tappaa Teitä“.

— „Mutta minkätähden hän minua“ — Elliä tärisytti. — „Mitä olen pahaa hänelle tehnyt?“

— „Ette mitään, mutta häntä lienee huvittanut peloittaa naisia — miehiä kun ei tohdi. Määrätkään nyt tuomio hänelle, minä rupean pyöveliksi“ — sanoi Kaarlo nauraen.

— „Annetaan hänen mennä rauhassa“ — pyysi Elli.

— „Mutta pitää hänen miesparan jotain saada vai-

voistaan“ — vastasi Kaarlo ja päästi lukin kädet irti, sekä pyysi häntä seisomaan vakavasti yhdessä kohden. Lukki totteli vavisten.

Kuului pieni kivakka läiskähdys ja lukki kaatui maahan.

Poskessa näkyi hänellä viisi punaista sormen sijaa.

— „No nyt saat mennä ja pidä tämä muistona siitä hävyttömyydestä, mitä olet tehnyt“.

Kiroten poistui lukki.

Mutta rakkaus Ellissä kävi yhä tulisemmaksi Kaarloa kohtaan, voipi sanoa melkein intohimoksi.

IV.

Saapui syksy! — — — Kirkkaana loisti järven pinta jäätyneenä. Puut olivat verhoutuneet valkeaan kuuravaippaan. Pikkulinnut, nuo suven ilmoittajat, olivat jo aikoja matkailleet etelän lämpimämpiin maihin.

Mutta työmiehet, ne jäävät raatamaan talven puser-televiin kouriin. — — — Nyt kuului järveltä ilo — — —

Siellä oli luistelijoita, nuoria työmiehiä, jotka tahtoivat nauttia raittiista luistelu-urheilusta, sen verran kun heillä oli aikaa muuhun nauttimiseen, kuin työhön. Mutta olipa siellä herrasväenluokkaankin kuuluvia henkilöitä, jotka saivat nauttia aina.

Luistelijat järjestyivät ensin pitkään riviin rinnastusten, mutta sitte he hajosivat kukin eri suunnalle.

Joku kohotti kaikuviin työväen marssin, johon heti kaikki yhtyivät ja kauvas se kaikuikin talvisen aamun tyyneessä ilmassa.

Kaikki työmiehet yhtyivät tuohon, mutta herrain suu pysyi kiinni. He eivät hyväksyneet tuota nuorta, vasta perustettua työväenyhdistystä, mutta eivät he vielä suorastaan kehdanneet sitä vastustaakaan. Takana kyllä murisivat.

Kuten sanottu oli — oli ilo ylimmillään.

Ensin vähän jäätä koeteltiin, mutta kun se havaittiin kyllin kestäväksi, niin oltiin varomattomia — —

—
Yht’äkkiä kajahti kimmeä hätähuuto ilmassa, jota kohta heti seurasi toinen perään.

Olisiko joku uponnut?

Oli.

Vedessä kuului mulina.

Ken se oli uponnut?

Ei ketään ollut joukosta pois muita kun neiti Vittenberg.

— „Eikö kukaan voi pelastaa neiti Vittenberg’iä“
— kaikui ilmassa.

Nuot huudot ne tunkivat Kaarlon korviin.

Nuolen nopeudella läksi hän kiitämään sinne päin, jossa ihmishenki oli vaarassa.

Turhaa oli nyt olla jonkun koettamassa hänen kanssaan luistelutaidossa. Jääminen olisi ehdottomasti ollut hänen tehtävänsä.

Pian saapui hän paikalle. Kaikki väistivät tietä hänelle, ennenkuin ehtivät nurin mennä hänen liikkeitään.

— „25 markan palkinto sille, joka ensimmäiseksi tuo riu’un tänne rannasta“ — huusi hän paikalle tullessaan. Jää oli heikkoa kaukaa myöten, joten täytyi riu’ulla vetää hänet ylös jäälle.

Mutta kun neidin voimat uupuivat, eikä riukua ehtinyt tulla paikalle, hyppäsi Kaarlo kaikkein hämmästykseksi samaan aukkoon, jossa Ellikin oli.

Kovat oli siellä kamppailut hänellä. Tyttö piti pelastettaman, meni hänen henkensä jos meni, — vähät siitä.

Jo vihdoin saapui riuku, mutta Elli oli jo melkein kankea. Vaivoin sai Kaarlo hänen kätensä pysymään kiini riu’ussa. Miehet vetivät hänen jäälle.

Kaarlon jättiläisvoimat alkoivat vähitellen uupua. Kylmä vesi oikein poltti ihoa, poltti kuin valkea.

Jo sai hän kiini kätensä riukuun, jota hän epätoivon vimmallalla pusersi ja kolme kertaa vetivät miehet hänen jäälle, mutta joka kerralla petti jää hänen allaan ja hän vajosi jälleen Vellamon kylmään syliin. Vasta neljännellä kerralla onnistui hänen päästä jäälle, mutta voimat olivat myös kaikki loppuneet.

Nuo uskolliset toverit veivät hänen kantamalla järven rannalla olevaan saunaan, jossa hänen ystä-

vättärensäkin jo oli. — — —

V.

Elli parani pian, mutta Kaarlo yhä vielä makasi kalpeana vuoteellaan. Tuo liikanainen ponnistus jääkylmässä vedessä tuotti hänelle ankaran taudin.

Elli oli häntä hoitamassa, sitte kun hän itse parani.

Hänen isänsä kyllä vastusti tätä toimenpidettä, mutta kun ei Elli antanut perään, niin täytyi hänen vihdoin suostua.

— „Ajatteles isäni jos hän kuolee minun tähteni“ — sanoi Elli. — „Onhan meidän velvollisuutemme hoitaa häntä, miten parhaiten taidamme“.

— „Mutta onhan meillä palvelioitakin“ — koetti Vittenberg vastustaa.

— „Mutta minun velvollisnuteni on hoitaa häntä ja minä sen myös teenkin“ — vastasi tyttö ja niin oli asia ratkaistu.

— „Jos eivät vaan rakastuisi toisiinsa“ — pelkäsi ajatuksissaan Vittenberg. — „Mutta se ei liene mahdollista, että minun tyttäreni ottaa paljon alemmasta asemasta miehen itselleen kuin hän itse on. Ehe! Kuinka minä noin lapsellisia ajattelin“ — lisäsi hän ikäänkuin rauhoittaakseen itseään.

VI.

Tuopa oli Ellille mieluista ammattia tuo Kaarlon hoitaminen. Hän miltei toivoi, että Kaarlo olisi hyvin kauvan kipeenä, että hän saisi aina olla täällä hänen kanssaan, hoitamassa häntä. Muuta mitään ei hän toivonutkaan.

Hän ryhtyi tarkastamaan huonetta ja sen kalustoa — sen huomasi hän sieväksi. Mutta kaikkein enin veti hänen huomiotaan puoleensa pöydällä oleva paksu vihko, johon oli kirjoitettu lehdet melkein täyteen.

Mielellään olisi hän sen lukenut, mutta hän pelkäsi sen olevan jotain yksityistä. Mutta vihdoin otti hän sen esille ja aukasi.

Ensimmäinen joka siinä hänen huomiotaan kiinnitti, oli Kaarlon oma kirjoittama:

„RYÖSTÖ“.*)

Pienessä mökissään, tuuhean metsän suojassa, elivät he onnellisina, vaikka olivat kyllä sellaisella kannalla, että jos Henrik, perheen isä olisi vähemmäksikin aikaa joutunut sairastamaan, niin olisi heillä kaikilla ollut edessä mieron katkera tie.

---

*) Olen tämän kertomuksen julaissut Länsis. Työmiehessä 1929/10 01 mukaelmana, nimellä: Elämän taistelusta I.

Mutta tähän asti — Jumalan kiitos — ei heille ollut vielä sellaista tapahtunutkaan. Eikä heillä ollut sellaisia ajatuksiakaan, he vaan nauttivat elämästä. — Jos työmiehen elämää voi todellakin nautinnoksi sanoa.

—

Mutta ihminen päättää ja Jumala säätää. — — —

Henrik raatoi vaan ilomielin korvet synkät pelloksi, suot vetelät vainioiksi, tietäen varmaan saavansa työstään ja vaivoistaan palkan. Se toivo elähytti häntä ja antoi voimia hänelle. Yhä kiivaammin iski kuokka turpeeseen ja kirves hongan juureen. — — —

— „Sinä raadat yli voimiesi rakas Henrik“ — oli hänen vaimonsa tapana usein lausua. — „Tulemmehan vähemmälläkin toimeen. — Koetetaan elää niukemmin“.

— „Sinutko lintuni, elämäni ilon ja sulostuttajan minä sitte panisin edestäni raatamaan, — vastasi Henrik. — Voisinkohan minä nähdä sitä, että sinä ja lapset jäisitte vaille välttämättömpiä elämän tarpeita.

Hän raatoi vaan kesän kuumina, talven kylminä, kevään ja syksyn sateisina päivinä, ollen väliin iltasin niin väsynyt, että ei enään tahtonut pystyssä pysyä.

— „Odotas muijani pari, kolme vuotta kun saan pellot ja mökin kuntoon, niin sitte meillä ei ole enään mitään tuskaa, eikä hätää. Ne väistyvät meistä kauvaksi“ — sanoi Henrik usein vaimolleen.

* *

*

Kului Henrikin toivotut vuodet! — — —

Mökki oli hyvässä kunnossa. Viljavat pellot laineh-
tivat tuulen vienoista henkäyksistä.

Tyytyväisenä katselee Henrik tätä herttaisen vai-
monsa ja lastensa kanssa. —

Nämät kaikki olivat hänen omiaan ja hänen kät-
tensä ankaroilla töillä tehdyt. Ei hän ollut säästänyt it-
seään, mutta sitä hilpeämmälle tuntuikin ilo jota hän
niistä nautti.

Mutta silloin, kun hän tuntee tulevaisuutensa ole-
van turvattu tämän pienen mökin pienillä pelloilla,
tulee isännältä tieto, joka maan omistaa, että saatte
lähteä kankaalle. Isäntä on katsonut sen hydykseen,
että mökin maat yhdistetään talon maihin — kiini
emämaahan.

Tämä oli kova isku pienen mökin asukkaille. — —

—

Täytyisikö heidän nyt lähteä ulos mieron tietä astumaan?

Siltä nyt ainakin näytti. — — —

Ei ollut Henrikillä minkäänlaisia papereita, joilla olisi vastustanut isännän laitonta ryöväystä — — — oli uskonut hänen sanoihinsa, rehelliseksi mieheksi luullen.

Ei hän tietänyt, että maailmassa löytyisi näin paljon kavaluutta, — kokematon kun oli.

„Ei suinkaan isännällä sentään täysi tosi mielessä ollutkaan, muuten kai peloitteli vaan?“ — ajatteli Henrik. Hän päätti mennä pyytämään armoa, vaikka se tuntuikin hänestä kovin vastenmieliseltä, mutta perheensä tähden. — — —

„Onko se totta mitä isäntä sanoi, että minun on lähteminen siitä mökistä pois, jonka omilla käsilläni olen rakentanut ja luopua niistä pelloista, jotka omilla käsilläni olen synkkään korpeen suurella vaivalla raivanut, ilman, että olisin keneltäkään apua pyytänyt? Onko se totta, että aijotte niistä syöstä minut perheeni kanssa mieron tielle, että aijotte ryöstää ne minulta?“

— „Totta on“ — vastasi maanomistaja. — „Olen

katsonut tarpeelliseksi, että ne sinun mökkisi maat yhdistetään talon suurempiin maihin. Jos et muutoin usko, niin koeta oikeudella josko saat mökissäsi olla?“

— „Ah, nyt vasta tunnen minä teidät perinpohjin! Te olette ainoastaan omaksi hyödyksenne raivauttanut minulla erämaat asutukseksi, saadaksenne ne sitte ryöstää minulta. Oikeudellako käskitte koettamaan? Minullahan oikeus on puolellani. Jos sen annetaan asia ratkaista, niin sen tuomio kääntyy minun hyväkseni, mutta laki ratkaisee sen teidän hyväksenne. Huomatkaa että laki ja oikeus eivät ole samat!

Mutta kerran, jos ei ennen, niin tähtein tuolla-puolen tulette te oikean ja todellisen oikeuden eteen. Kummankohan hyödyksi se suuri tuomari silloin asian ratkaisee? Voitteko katsoa häntä suoraan silmiin ja sanoa: „Tässä on herra leiviskäsi, katso minä olen niillä toisen saman verran voittanut?“

No niin, minä lähden täältä, menen kauvas, kiertän maailmaa perheeni kanssa, mutta kurjuudesta johon minä joudun, tulette te vastaamaan viimeisenä oikeuspäivänä.“

Näin sanoen riensi Henrik perheensä luo pieneen mökkiinsä, josta hänen oli kohta lähteminen pois. —

— —

* *

*

— „Helposti se käy, kun ei ole minkäänlaisia papereita“, — puheli tyytyväisenä maanomistaja. — „Kontrahdit ovat aivan tarpeettomia.“ — — —

Mutta mieroa kiertää Henrik perheensä kanssa talosta taloon, kärsien kaikki tuskat ja vaivat.

Hän on tullut siihen käsitykseen, että köyhällä ei ole oikeutta tässä maailmassa ja viipyynee siihen aikaan, ennenkuin se tuleekaan. — — —

— „Kaarlo, Kaarlo, kuinka minä todellakin sinua rakastan“ — lausui Elli luettuaan tuon yksinkertaisen kuvauksen, tähän aikaan tapahtuvista torpparihäädöistä.

Hän hiipi lähemmäksi vuodetta ja katseli, kuinka tuo korkea rinta nousi ja laski raskaana.

— „Ja ainoastaan minunko tähteni hän on tällaiset tuskat itsellensä saattanut“.

Hän katsoi kauvan noita miehekkäitä ja vakavia kasvon piirteitä, noita sysimustia hiuksia, viiksiä ja kulmakarvoja.

Kaarlo vaan nukkui yhä edelleen.

Elli hiipi vieläkin lähemmäksi vuodetta ja aikoi suudella tuota korkeata otsaa, mutta äkkiä vetäysi hän takaisin kun pelkäsi Kaarlon heräävän. — — Hän alkoi uudelleen selailemaan tuota käsikirjoitus-vihkoa. — — — — —

VII.

Eräänä iltana kun Kaarlo jo oli parantunut, mutta oli vielä kuitenkin heikko, tuli kauppias Vittenberg hänen luokseen.

— „No mikäs Teidän on saattanut sellaiseen erehdykseen, että tänne tulette? Ettehän ole täällä ennen ikänänne käynyt?“ — kysyi Kaarlo.

— „Niin tuota — — — öhöm!“ — äänsi Vittenberg.
— „Minulla ovat omat syyni siihen.“

— „Puhukaa pois vaan arkailematta“ — kehoitti Kaarlo häntä.

— „Niin tuota sanokaapas suoraan, onko Teidän suhteenne minun tyttäreeni puhdas?“ — uteli kauppias.

— „Minun suhteeni Teidän tyttäreenne?“ — matki Kaarlo. — „Kuinka sellaisia kysytte?“

— „Ajatelkaahan“, — innostui kauppias selittämään. — „Eikö minun velvollisuuteni ole pitää huolta lapseni tulevaisuudesta?“

„On tietysti“ — myönsi Kaarlo.

„Niin sitä minäkin“, — virkahti kauppias. — „Mutta niinkuin näette, ei minun passaa antaa tytärtäni kuka vaan pyytää. Joka hänen saa, sen tulee olla rikas ja sivistynyt. Minä olen huomannut Teidän ja mi-

nun tyttäreni välillä jotakin. Minä maksan rahassa sen Teidän pelastamisenne“. — — —

— „Hävetkää toki“, — keskeytti Kaarlo hänet kii-
vaasti. — „Minkähänlaisia mielipiteitä Teillä onkaan
minua kohtaan. Luuletteko Te, että minä palkan edes-
tä sitä tein. Sehän oli velvollisuuteni. Hävetkää toki
vieläkin. Minä kyllä huomaan, että Teidän tarkoituk-
senne on estää minua kosimasta tytärtänne — olkaa
huoleti siitä“.

— „Vannotteko sen?“ — kysyi Vittenberg ilon lei-
maus kasvoissa.

— „Ettekö usko muutoin rehellisen miehen puhet-
ta?“ — kysyi vuorostaan Kaarlo.

— „En oikein“ — kauppias epäili.

— „No sen vannon kunniani kautta, että en kosi ty-
tärtänne, niin kauvan kun hän pysyy sellaisessa yh-
teiskunta asemassa, kun hän nyt on. Joko nyt uskot-
te?“ — kysyi Kaarlo.

„No kait minä sen nyt uskon. Tässä on teille vähän
palkkioksenne“. — Näin sanoen veti Vittenberg lom-
pakostaan viisi sadan markan seteliä, joita hän torjosi
Kaarlolle.

Kaarlolle ilmestyi poskipäihin sekä vihan, että hä-

vyn tuottama puna.

— „Kuulkaas“ — sanoi hän. — „Te olette todellakin hävitön mies. Kuinka Te kehtaatte tarjota noita minulle ikäänkuin verirahoja“.

„No ottakaa pois vaan“, äänsi toinen.

— „Ulos täältä“ — huusi Kallio, „mokoma juutalainen“.

Vittenberg läksi ulos ja oli hyvillään kyllä, kun Kallio ei ottanut noita rahoja, sillä hänen omat rahasiensa olivat huonolla kannalla. Ja hän kävellä teputti kotiinsa hyllyvän vatsansa kanssa, ilmelä piirre suupielissä.

Mutta Kaarlo jäi nauramaan sivistyneen maailman sivistyneitä tapoja.

— „Rahalla maksetaan ihmishengen pelastus.“ — Ja hänen täytyi väkisinkin purskahtaa uudelleen nauruun. — — —

VIII.

— „Isäni sanoi, että sinä vanhoit et kosivasi minua, mutta mitä sanot jos minä sen teen itse“ — sanoi kerran Elli Kaarlolle.

— „Minun täytyy antaa siihen ehdottomasti kieltevä vastaus“ — vastasi Kaarlo. — „Etkö muista mitä minä sanoin sinulle kerran siellä pukuhuoneessa: Siinä olet sivistynyt ja rikas (hän pani erityisen äänen painon noille sanoille: sivistyt ja rikas) ja minä olen sivistymätön ja köyhä, joten meidän yhteenmenemisemme on paljas mahdottomuus“.

Ja tälle puheelle se asia taas jäi.

Mutta kului aikoja edelleen.

Kauppias Vittenberg, pitäjän sivistyksen paras tukipylvä, kuoli sydänhalvaukseen. Omaisuus meni kaikki velkojain käsiin, joten tyttärelle ei jäänyt mitään. — Entinen herrasneiti joutui köyhälistön suureen joukkoon.

Nuortenkin rakkausasia jäi ratkaisematta. Elli ei nyt vuorostaan kosinut taas kun hän oli köyhä.

Mutta kerran kun Kaarlo katseli Ellin huonetta ja näki entisen herrasneidin huoneen samallaiseksi kuin muidenkin köyhäin, sanoi hän:

— „Jos sinä vieläkin tahdot, niin!“ — — —

Mutta Elli ei vastannut mitään, vaan loi kiitollisuutta ja onnea loistavat kyyneleiset silmänsä Kaarloon. Mutta eihän muuta tarvittukaan.

Kaarlo ymmärsi kyllä nuot katseet, kaipaamatta parempia selityksiä. Hän puristi Ellin rintaansa vasten — — —

Nyt vasta oli nuorten ilo rajaton. Nyt vasta olivat he onnellisia — — — — —

IX.

Nyt pyydämme lukijan palaamaan siihen kohtaan jälleen kun tämän osan alussa mainittiin, jossa Kaarlo istui kauniina sunnuntai-aamuna järven rannalla ja johon Elli kiirehti hänen jälkeensä.

* *

*

— „Tänäpäivänä sitte otamme itsellemme kirkon siunauksen Kaarloni“ — laritteli Elli — „mutta lähde nyt katsomaan, mitä minä olen itseämme varten varustanut“.

Ja he läksivät käsi kädessä astumaan kohti kotiaan, tuota pientä herttaista kotiaan.

Oi, kuinka he olivat onnellisia!

KOLMAS OSA

Väli kirenee.

I.

Kerran työväenyhdistyksen iltamiin virtasi arvaamattoman paljon herroja, mikä heitä lienee sinne houkutellut, jäi arvoitukseksi.

Siellä oli pitäjän kaikki kermakerros. Oli nimismies, kirkkoherra, lääkäri, koroillaan eläjä aateli-herra von Vonge ja tuomari. Sanalla sanoen kaikki „aateli“.

He istuivat etupenkeissä, suu ivallisessa hymyssä, solkottaen toisilleen „kapulakielellä“ — — —

Hienot neidit istuivat keikailevan näköisenä, ne nä pahassa kurtussa — eikä ihme — — — olivat-han he nyt heitetty maankollojen tympäisevään seuraan. . . . .

Kallio huomasi kaiken tämän — hän aikoi nyt ker-ran puhua suunsa puhtaaksi, kun kaikki oli kuule-massa.

Hän astui vakavana pöydän taakse ja alkoi sointu-valla äänellä ja ryhdikkäällä tavalla puhumaan.

— „Kansalaiset!“ — aikoi hän. — „Työväen kysy-mys on käynyt meillekin, täällä kylmässä ja karussa Pohjolassa polttavaksi päivän kysymykseksi. Mutta koska kaikilla ei ole vielä käsitystä työväenliikkeestä, on sen selittämistä varten perustettu työväen sano-

malehtiä, työväen omia äänenkannattajia, jotka pelkäämättä, rohkeasti — suorin ja selvin sanoin tuovat esiin köyhien ja sorrettujen äänet ja vaamukset. — —

—

Mutta se ei yksistään hyödytä mitään vaikka olisi kuinka suuri tieto työväenaatteesta, kun ei sen aatteen hyväksi mitään tee eikä liity siihen, — eikä liittymisenkään vaikuta mitään, jos ei kaikki ole yksimielisiä ja sitävarten juuri, että työväki tulisi yksimieliseksi, on perustettu työväenyhdistyksiä, joissa työväkeä opetetaan oikein käyttämään sekä henkisiä, että ruumiillisia lahjojaan, — joissa saa jokainen toimia vapaasti oman asiansa ja asemansa parantamiseksi. Mutta kaikki täytyy käydä yksimielisesti, sillä ilman sitä ei mitään saada aikaan. Eikä siinä ole kaikki että jokainen toimii vaan itse hyväkseen — omaksi edukseen. Ei, vaan yksi kaikkein ja kaikki yhden eteen pitää työskennellä. Pitää sen joka itse osaa ja ymmärtää, neuvoa toisia ja selittää heille tarmonsaa takaa.

On kyllä paljon niitä, jotka osaavat ja joiden sydän hehkuu lämpimästi työväenliikettä kohtaan, mutta toisia vaivaa pelko ja toisia ujous.

Toisia on jotka ovat hyvin runsaslahjaisia, mut-

ta saavat aikaan vähän, syystä kun heidän henkinen pääomansa on käyttämättä, kun he eivät käytä niitä jaloja lahjoja, jotka Luoja on heille antanut ja se on väärin. — — — Toisia on taas — jotka päällepäin näyttävät vähäpätöisiltä — saavat aikaan ihmeitä heissä vallitsevan innon ja jänteveyden takia. — — —

Maailmassa on paljon hyviä miehiä ja naisia, jotka kuluttavat hukkaan jalon tilaisuuden antautua valon ja vapauden palvelukseen. — He tietävät totuuden ja heillä on halu tehdä velvollisuutensa, mutta he eivät vaan aseta liikkeelle totisen elämän virtauksia maailman ummehtuneessa ilmassa — ja se on väärin. — — — Heidän ei tarvitse muuta, kun unhoittaa tieto heikkoudestaan ja puutteellisuudestaan, silloin antautuvat he jalon elämän ihanteelle. — Ei maailma niin suuresti ole totuuden vastustaja, kun se on välinpitämätön sille — — — se ei tahdo että häntä häiritään, mutta kun se kerran on oikein herätetty, on se silloin yksimielinen ja yksimielisyys on monta kertaa kohottanut kokonaisia kansakuntia ja ulottanut vaikutuksensa maailman ääriin asti. — — —

Työväenliikkeen tarkoitus ilmenee parhaiten tuossa sen jalossa ja ihanassa tunnuslauseessa: „veljeys,

vapaus ja tasa-arvo“. Siinä lauseessa ilmenee ihanne jonka eteen kannattaa työskennellä. — — —

Mutta ennenkuin saadaan tätä veljeyttä, vapautta ja tasa-arvoa, täytyy meidän käydä monta kovaa taistelua ja kärsiä monta katkeraa tappiota, mutta silti ei meidän auta sortua ja epätoivoon vaipua, sillä silloin olisi kaikki hukassa. Meidän tulee muistaa kuinka Karthagolaiset taistelivat uljuudella Rooman vihattua ylivaltaa vastaan. Tällaisia taisteluja täytyy meidänkin käydä ja kuitenkin saataisiin tämä toivo toteutumaan paljon helpommalla, joka säästäisi monta katkeraa kyyneettä, joka säästäisi monta joutumasta ennenaikaiseen hautaan. — — —

Mutta sitä ei saa rahalla, — sitä ei ole myytävänä. — — — Sitä ei saa muualta kun todellisesti sivistyneestä jalosta ihmissydämmestä, ja se on — rakkaus.

Kuinka suloiselta helähtää tuo paljas nimi vaan. Mutta ajatelkaa kuinka ihanata on todellinen rakkaus. — Se laittaa ihmisen myymään omaisuutensa ja jakamaan vaivaisille. — — — On kyllä vähän niitä, jotka lahjoittavat jonkun summan köyhien ja tarvitsevaisten auttamiseksi ja heitä ylistetään kun he ovat ylellisyydestään antaneet pois sadannen tai tuhan-

nennen osan omasta, tai toisin sanoen: köyhien omasta omaisuudesta, mutta siinä ei ole rakkaus johtavana aatteena. Ei, vaan kunnian ja hyvän nimen voittaminen — rakkautta ei siinä ole nimeksikään. — — — Ja suurinkin hyvätyö ilman rakkautta on kuin pisara palsamia heitettyä kurjuuden suureen valtameriin. Moni köyhä, kun hän rakkaudesta antaa ainoan penninsä tekee paljon suuremman työn, kun rikkaat tuhansia lahjoittaessaan.

Mutta kaikki jotka työväenliikkeelle, se on köyhille lahjoittavat, saavat kerran omansa takaisin suurella korolla, sillä joka köyhää auttaa, hän lainaa herralle. — — —

Kansalaiset! Nouskaamme miehissä taistelemaan tämän maailman sortovaltaa vastaan, — nouskaamme muuttamaan itku iloksi ja murhe riemuksi. — Nouskaamme toimimaan niin, että ne, jotka nyt vuodattavat murheen ja surun kyyneleitä, voivat vielä kerran itkeä ilosta ja onnesta. — — — Taistelkaamme siksi kunnes pääsemme tuonne ihaniin ijankaikkisuuden rauhanmajoihin, jossa ei itkua eikä valitusta, surua eikä kuolemaa ole olemassa. Siellä ei enään köyhän tarvitse kärsiä rikkaan sortoa, vaan siellä rin-

nan täyttää riemu, ijankaikkinen sulo, lepo, sielun.

Ihmislapsi! Nouse ylös katsomaan, kuinka vapauden lippu liehuu, ylös kuulemaan kuinka vapauden sulosanomaa julistetaan. — Ne orjan kahleet jotka tuhansia vuosia ovat meitä painaneet, — ne murta-kaamme rikki. Se jää joka on vallinnut ylemmän ja alemman kansakerroksen välillä — se sulattakaamme pois, veljeyden kirkkaalla auringon paisteella — — — Nouskaa kaikki, veikot ja siskot, — nouskaa yksissä mielin ja yhtykää veljeyden punaisen lipun juurelle. — — —

Lopuksi kohotan minä eläköön-huudon työväenliikkeelle:

Eläköön veljeys, vapaus ja tasa-arvo.

Hän oli väsynyt lopettaessaan esitelmänsä. — Polvet notkuivat ja päätä huimasi. — — — Väsymys ei lähtenyt noista raikuvista kättentaputuksistaan, joihin työmiehet, — hänen toverinsa yhtyivät.

Mutta herrat heittelivät mulkoilevia silmäyksiä hänen jälkeensä, kun hän läksi pukuhuoneeseen lepäämään. Kun hän jälleen tuli saliin takaisin ei siellä ollut muita „sivistyneitä“ kun lääkäri ja apulaispappi. — Kaikki olivat lähteneet pois mokomasta „villien

konsertista“.

* *
*

Tästä esitelmästään joutui Kallio kaikkien „sivistyneiden“ vihoihin, jopa itse Hautalakin korkeassa persoonassaan suvaitsi häntä muistuttaa siitä.

— „Olihan se vähän liian kuuma puhe jonka sinä pidit siellä iltamassa, — olisi se saanut olla hieman toisellinen“ — sanoi Hautala.

Mutta pahimman metelin piti pitäjän lihava kirkkoherra. — Heti seuraavana sunnuntaina saivat „lamppaat“ kuulla „paimeneltaan“ seuraavan pähkinän saarnan asemasta:

— „Rakkaat sanankuulijani! Teistä ehkä moni oli viime sunnuntaina työväenyhdistyksen iltamassa kuulemassa tuota uuden opin levittäjän evankeliumia. Moni teistä ehkä hyväksyi moisen sopuskan, joka oli tähdätty sivistyneitä vasten naamaa. —

— — — Jos nyt tarkastamme tätä uutta oppia, niin näemme siinä mitä kauheinta saastaa. Se oppi on seuraavaa: Ensiksi hävitetään kaikki rikkaat ja ryöstetään kaikilta joilla vähänkin on omaisuutta — pois. Mutta kenelle tämä omaisuus tulee, joka näin ryöstä-

mällä on koottu? Niillekö, jotka ovat yhtyneet niin sa-
nottuihin työväenyhdistyksiin? Ei. — Se tulee niiden
johtomiehille.

— Voi kuitenkin kuinka paljon kavaluutta löytyy
maailmassa! — He pettävät vaan todellisia työmiehiä.

— — —

Toiseksi tahtovat he lakkauttaa Jumalan palveluk-
sen, hävittää koulut ja tehdä kirkot saastaisuuden pe-
siksi, surmata papit ja opettajat, ettei yhtään valkeut-
ta niistä leviäisi maailmaan, vaan että he saisivat pi-
tää kansan täydellisesti omissa riettaisissa ohjissaan.

Kolmanneksi tahtovat he poistaa avioliiton. — —
— Naisia ei pidetä kenenkään erityisenä, vaan yhtei-
sinä, niinkuin muka tuotantovälikkappaleetkin.

Neljänneksi tahtovat he poistaa hallituksen ja kai-
ken lain, s. t. s. he tahtovat jälleen raakaa pakanuu-
den aikaa, jolloin ei ihminen ymmärrä muusta kun
syömisestä.

Tätä näin tahtovat nuot n. k. sosialistit. Ja kaiken
tämän panevat he toimeen suurilla verenvuodatuk-
silla. Silloin alkaa aika josta kirjoitettu on: „Kansa
nousee kansaa vastaan“ — — — Peloittavassa mää-
rässä ovet nuo yltiöpäät saaneet kannatusta kansal-

ta jokapaikassa. — Ja minkätähden? Sentähden, että kansa on vielä niin yksinkertaista, että se antaa kauneiden puheiden huumata korviaan. — — —

Miten eläisi ihminen työnteotta? — —

Raamattu sanoo: „Otsasi hiessä pitää sinun syömään leipäsi“, ja toisessa paikassa: „Joka ei työtä tee, ei sen pidä syömäänkään“.

Ja nyt opettavat nämät sosialisti-profeetat, että ihminen elää työnteotta, — opettavat vastoin Jumalallista järjestystä. — — — Voi maailmaa pahennusten tähden, sillä ne kuitenkin tulee, mutta voi kuitenkin sitä ihmistä jonka kautta pahennus tulee. — — —

Rukoilkaamme, että Jumala hajottaisi tämän pahan joukot ja häijyt juonet, ettei se viettelisi kansoja kadotukseen. Käännä laupiaat kasvosi meidän, sinun lastesi puoleen ja varjele meitä siltä kavalalta kiusaajalta, joka ympäri käy etsien kenen hän nielisi. — — — Kuule meitä sinun rakkaan poikasi tähden — Amen!“

Tämä oli jo liikaa kuumaverisen Kallion mielestä.
— — —

— „Lipeile nyt vanha kettu“ — lausui hän ja läksi vartoomaan rovastia. Kun tämä meni hänen sivuitensa lausui hän:

— „Niin, niin. Työmiehen kustannuksella niitä noinkin suuria mahoja ja noin paksuja niskoja kasvatetaan.“

Ah, sitä silmäystä jonka kirkkoherra loi häneen; jos silmäykset voisivat tappaa, niin olisi Kalliokin kuollut kirkkoherran silmäyksistä, mutta siitä on hyvä ettei ne tapa, — moni ihminenhän siten pääsisi hengestään. . .

Mahtimiehet kävivät liikutuksen tunne rinnassaan puristamassa rovastin kättä.

— „Mainio saarna“ — sanoivat he — „Kiitos siitä!“

Mutta työmiehet heittivät nurjia katseita sinnepäin. He tulivat huomaamaan, että nuo miehet ovat vieraita heille ja heidän ihanteilleen.

Ivahymy huulilla astui Kallio paksuvatsaisen herasjoukon läpi ja meni kotiinsa.

* *

*

Toisena sunnuntaina piti kirkkoherra vieläkin kiireämmän saarnan. Hän puhui mitenkä sosialistit ovat vieläkin kauheimpia kun anarkistit, mutta tarvitsee olla tarkka silmä, ennenkuin sen huomaa — —. Sillä sosialisti on niin kavalan kavalasti kokoon hy-

lätty.

Sitte kielsi hän isäntien laskemasta palvelioitaan moisiin pahuuden pesiin.

Lopuksi hän lausui toivomuksensa, että ryhdyttäisi mitä ankarimpiin toimenpiteisiin sen leviämisen ehkäisemiseksi. — Hallituksen tulisi kieltää tuollaiset seurat ja niiden kokoukset, jotka juuri heitä — hallitusmiehiä itseään tähtäilevät surmatakseen ja turmioon syöstäkseen.

Mutta kaikkein lopuksi rukoili hän Jumalalta voimia ja keinoja tuon pahan poistamiseksi niin liikuttavalla tavalla, että vallas-naiset ja vanhat ämmät itkivät.

— „He tulevat viimeisenä päivänä sanomaan vuorille ja kukkuloille: Langetkaa meidän päällemme ja peittäkää meidän kasvojamme tuon suuren tuomarin polttavilta katseilta.

Mutta silloin on kaikki myöhäistä; — ei auta enään parannuksen teko. Ja Vapahtaja tulee heille lausumaan: „Menkää pois minun isäni kirottut ja omistakaa se valtakunta, joka on valmistettu perkeleelle ja hänen enkeleillensä; — — — siellä pitää oleman itku ja hammasten kiristys“ — Amen!“ — Näillä sanoilla lop-

pui hänen saarnansa.

Jos hänellä olisi ollut hyvä puhelahja, olisi hän kenties lumonnut koko seurakunnan, mutta häneltä puuttui puhelahjaa ja esitystapaa. Mutta eihän kait hänellä muuta tarkoitusta ollutkaan, kun saada mielensä mukaan haukkua Kalliota.

* *

*

Mutta Kallio taas puolestaan työväenyhdistyksen iltamissa antoi pistävät vastaukset kirkkoherralle, mutta hyvin viisaasti niinkuin arvata sopiikin.

„Kansalaiset!“ — näin alkoi hän — „Teillä on kaikilla käsitys työväenaatteesta, aatteesta, jota yläluokka ymmärtämättömydessään, sokeudessaan, ja vastoin omaa tuntoa kutsuu sivistymättömyydeksi, epä-kristillisyydeksi ja epä-isänmaallisuudeksi. Mutta onko tämä sosialismi, tämä työväenliike epä-kristillisyyttä ja epä-isänmaallisuutta? Tutkikaamme. Työväenliike, sosialismi, tahtoo järjestää yhteiskunnan niin, että joka ihmisellä olisi työtä, leipää ja koti ilman huolta. Se tahtoo — oikeutta — ei mitään muuta. Onko se oikein että yhdellä on miljoonaa, kun toiset sitä-vastoin menehtyvät nälästä ja kurjuudesta. Se tahtoo

että me työmiehet saisimme äänioikeutta, sekä että me työmiehet tunnustettaisi ihmis-arvoon, niinhin muutkin kansalaiset. — Mutta näitä emme saa pyytämällä — meidän täytyy se ottaa pakoittamalla, mutta ei murhalla, tulella ja ryöstöllä. Ei, vaan yksimielisyyden mahtavalla voimalla.

Onko Jumala määrännyt, että toiset saavat elää yllälisyydessä ja nauttia kaikkia elämän mukavuuksia, jotavastoin toiset saavat kärsiä nälkää, kurjuutta, vihaa, vainoa ja sortoa? Ei, Jumala ei ole näin määrännyt, vaan hänen tahtonsa on se, että kaikki ihmiset olisivat yhtä onnellisia, yhdenvertaisia; että kaikki ilolla ja vilpittömästi tunnustaisi toinen toisensa veljeksensä. Onko tämä tämmöinen epä-kristillistä? Ei, sillä näin saarnaa kristin usko ja sosialismi — ja kuitenkin haukutaan meitä epä-kristillisiksi. Tästä näette, eikö kristinuskon ja sosialismin ole veljeksiä, joiden käsikädessä pitäisi toimia yhteiskunnan pelastukseksi, mutta valitettavasti näin ei ole laita.

Papit vaan valittavat kuinka työmiehet hylkäävät Jumalan sanan, eivätkä käy kirkossa. Mutta jos kirkossa saarnattaisi vähänkin mieluista sanaa työmiehille s. t. s. oikeata Jumalansanaa. Jos edes yksi lohdut-

tavainen sana saarnattaisi tuolle kuihtuneelle kärsivälle ja nälän riutumalle työmies-joukolle, niin varmaan tietäisin, että sinne kaikki kilvan rientäisi kuulemaan noita lohdutuksen sanoja.

Mutta siellä saarnataan niin kovia pähkinöitä työvälle, ettei se voi purra niitä rikki, huoltuneilla hampaillaan.

Niin kauvan kun kirkossa saarnataan tämmöistä evankeliumia, ei työväenjoukko voi siellä käydä — se jää mieluummin kotiinsa ja ottaa pyhän kirjan hyllyltä, josta hän varmaan tietää saavansa todellisia lohdutuksen sanoja.

Pyydän ettei minua väärin ymmärretä ja ettei kovat sanani tee kehenkään jäätävää vaikutusta. Minä en tällä tahdo tuomita ketään, vaan puhun, mikä on ymmärrykseni asiasta. Mutta jos minä olen väärässä, niin pyydän oikaisemaan itseäni sen, joka kykenee. — — — Säästäväisyyden apostolit kirkuvat aina työvälle säästäväisyyttä. „Säästäkää, säästäkää“ — vyörryy mahtavana heidän huuliltaan. Mutta minä kysyn: „Mitä me säästämme?“ Annettakoon meille ensin jotain säästämistä, niin me kyllä opimme tuon helpon ja yksinkertaisen konstin itsestämme. Ja sitäpaitsi ei

työmies tule ainoastaan rahalla ja ruoalla autetuksi. Ei. Se kaipaa rakkautta uhkuvia veljiä, jotka sille ojentavat lämpimät kätensä, jotka uhraavat pois ylellisyytensä, jota niin monta vuotta ovat itse hyväkseen ja väärin käyttäneet, jotta nuo epätoivoon ja kurjuuteen sortuneet onnettomat olennot voisivat edes hiukan-kin nauttia elämästään — — — —

Työmies! Luo pois orjuuden ies päältäsi. Yhdy työvään veripunaisen lipun alle, vastustamaan vääryyttä ja puoltamaan oikeutta!

Nouse ylös ja ilmoita nimesi vapauden sankarien taajaan riviin. Nouse ja vanno uskollisuudenvala lipullesi. Etkö näe kuinka se liehuu, julistaen sotaa vääryyttä vastaan. Yhtykää sen juurelle kaikki, muotoihin katsomatta:

„Ei muotoihin saa turvata,
ei luottaa ulko-kiiltohon,
Sydämmen hengen syvyyksiin,
kätketty kultasuonet on“.

Ihastuksissaan taputti työväki käsiään ja yhtyi raikeisiin „eläköön“-huutoihin. — — — Kyllä Kallio oli sentään kymmenen kertaa heidän mielestään parem-

pi kuin kirkkoherra — — oli tottamaar niinkin — —

Mutta kermakerros mietti, miten he saisivat hänen paulaansa, että voisivat muuttaa toisen äänen tuohon kelloon, sillä tuo ääni, jota Kallio siinä piti, oli sentään liian soinnuton heidän korvilleen.

Kaikki varoittivat he ankarasti palvelijoitaan menämästä edes noiden „villien“ kokoukseenkaan. Ja yhdistykseen jäseneksi — — — Herra varjelkoon — — — ei sellaisesta saanut puhuakaan — — — mutta siitä huolimatta kasvoi vaan työväenyhdistyksen jäsenluku entistä enemmän ja yhtyi siihen talonpoikiakin, huolimatta vanhempainsa ankarista kielloista . . .

Työväki sai silmänsä auki ja ryhtyi täälläkin taistelemaan oikeuksiensa puolesta. Vähät tosin olivat voitot kerrassaan — „mutta hiljaan hyvää tulee“ — sanoo sananlasku, joka paikkansa pitää.

II.

Kului aikoja edelleen, työväen ja herrain välit kävi yhä kireämmäksi ja pappi piti yhä ankarampia saar-
noja työväenliikkeestä ja sen „helvetillisistä tarkoi-
tuksista“. Mutta tästä oli seurauksena se, että kirkossa
kävijäin luku pieneni pienenemistään.

— „Eihän sitä vanhaa virttä aina viitsi kuunnella“
— tuumivat ukot.

Sen todellakin tiesi edeltäpäin jo, mitä kirkossa
saarnataan, niin ettei maksanut vaivaa sitä mennä
kuulemaan.

Tämän huomasi kirkkoherrakin kauhistukseks
ja hän yhä julmemmin hyökkäsi — pyhässä kiivau-
dessaan — työväenliikkeen ja sen johtomiesten kimp-
puun, tuomiten ne kaikkein kauheimpaan kohtaan,
tuonne kuumaan paikkaan — — —

— „Ah, joko perkele on saanut niin suuren vallan
täälläkin, että kansa lakkaa kirkossa käymästä? Oh,
tämä on kauheata. Kuinka kauvan kärsit tätä, kiivas
Jumala“ — huokaili kirkkoherra.

Kun Kalliolta kysyttiin miksi hän ei useammin
vastaa noihin rovastin saarnoihin, vastasi hän:

— „Olisi liian halpamaista ryhtyä sellaisen miehen
kanssa sanakiistaan. — — — Kukahan viitsisi hullun

kanssa kinata ja vasikan kanssa kilpaa juosta.“

Loppu.

XIII.

Synkän metsän sisässä oli ränsistynyt mökki, kaukana muista ihmisasunnoista. Mökki oli kallellaan taaksepäin ja olisi varmaan kaatunut, ellei pari vankka pönkkää olisi pitänyt sitä pystyssä.

Mutta jos astumme sisään, niin aukeaa vielä suurempi kurjuuden kuva eteemme: Näemme sairaan, kalpean vaimon kurjalla vuoteella pitkänään; näemme pienen, hintelön ja kuihtuneen miehen istuvan mökin ainoalla rahilla, näemme kolme kalpeaa ja riu-tunutta lasta, joihin jotain repaleita oli ympäri kääritty.

Tässä aukeaa meille Jere Tuomasson'in, tuon innokkaan lakkopetturin koti. — — —

Sairas vaimo kohosi vaivoin istualle ja puhkesi puhumaan heikolla, valittavalla äänellään: — „Kuules Jere“ — sanoi hän. — „Minkätähden menit sinä pettämään nuo lakossa olevat veljesi, mitä hyötyä siitä sinulle oli, vastaa?“

Tuomasson kohotti kätensä ja antoi sen raskaana pudota vasten vaimonsa kalpeata naamaa.

— „Suusi kiini“ — ärjyi hän. — „Mokomakin känäleuka uskaltaa vielä pulista siinä. Ellet pidä suutasi kiini jätän minä sinut yksin tuon kersalauman keskele ja lähden itse toisiin seutuihin. Luuletko sen tuntuvan hauskalta ha, ha, ha!“ — — —

Veri purskahti vaimoparan suusta ja sieraimista ja hän vaipui kurjalle vuoteelleen. — — —

Mutta hetken perästä nousi hän suurella vaivalla ryntäilleen ja alkoi uudelleen puhumaan, heikko puna vaaleissa poskipäissä. Hän oli ennen ollut kaunis, mutta nälkä, puute ja kurjuus oli lyöneet tuntuvat leimansa häneen.

— „Muistatko Jere niitä aikoja vielä“, — sanoi hän — „jolloin vielä olin vapaana, kun iloisena telmin kotini pellon pientareella. Muistatko, kun silloin tulit luokseni ja houkuttelit minun pauloihisi. Ja minä kokenematon tyttöparka uskoin sinua. Sinä sanoit kantavasi minua käsilläsi ja pitäväsi niinkuin kallista timantti helmeä, mutta sen sijaan, että kantaisit minua kädelläsi, poljet sinä minua vielä jaloillasikin. Sen sijaan, että pitäisit minua timantti helmenä, viskelet sinä minua kuin jotain biljaartipalloa. Oi, Jere, minkätähden tulit sinä lopettamaan lapsuuteni huolettomat

ja nuoruuteni iloiset päivät? — — —

Kerran kukoisti minunkin poskeni, kerran uhkuin minäkin onnesta ja elämän halusta, mutta sinä olet kaikki nämä ryöstänyt minulta. Olet tehnyt nuoresta tytöstä vanhan konin — — — Jumalani miksi piti sen näin käymään? — — —“

Lukki kohotti kätensä uudelleen lyödäkseen vaimoansa, mutta silloin tapahtui jotain ennen kuulumatonta. Hänen 15 vuotias poikansa tarttui hänen käteensä lujilla sormilla kuin miehen konsanaan ja virkkoi ihmeteltävän tyyneellä äänellä:

— „Isä, kuule, et saa lyödä äitiä, muutoin saat samalla mitalla takaisin.“

Lukki aikoi helähyttää pojan nurkkaan, mutta kun hän näki hänen uhkaavan näköiset ja leimuavat silmänsä, jäi se häneltä tekemättä, sillä hän oli mies, joka pelkäsi kaikkea lujuuutta ja miehuutta. Häpeissään kun pahanteosta rangaistu koira meni hän ulos. — — —

Hänen mentyänsä kutsui äiti poikansa vuoteen ääreen, johon tämä polvilleen laskeutui, äidin silitäessä hänen kiharaista, mutta likaista päätänsä. — — —

Nöyränä laski lapsi päänsä äidin rinnoille ja purskahti itkuun.

— „Lapsi“, — puhui äiti — „Lapsi, et koskaan saa nostaa kättäsi isääsi vastaan, sillä hän on kuitenkin sinun isäsi ja tiedä mikä merkitys on sanalla isä“.

Poika ei vastannut mitään, vaan antoi lapselliset kyynelensä vapaasti virrata, kostuttaen vaatteen, jolla äiti oli peitetty.

* *

*

Lämpömittari näytti 40° pakkasta ja kuitenkin uskalsivat työväenyhdistyksen jäsenet tehdä rekiretken Kantolaan. Pakkanen paukkui purevana ja sen apuna oli pohjoisesta puhaltava kylmä viima, joka teki ulkona olon melkein sietämättömäksi.

Pieni äijän käppyrä veti kirkolta tulevaa tietä myöten perässään kelkkaa, jossa oli pieni jyväpussi. Lähemmin tarkastaessamme miehen, tunnemme hänet vanhaksi tuttavaksemme, Jere Tuomasson'iksi. Hän haalaa jyviä vaivaiskassasta kotiinsa. Pahasti on suupielensä irvistyksessä — ei ole helppoa olla suuttuneen pakkasen kynsissä. Äijällä on todellakin kärsimykset — jo juoksee hän kelkkoineen päivineen ja —

itkee. Jopa jää pussi kelkkoineen tielle ja äijä lähtee yksin juosta kiputtamaan kotiansa kohden. — — —

Aamulla ei pakkaneen tuntunut niin kireältä kuin työväenyhdistyksen jäsenet huvimatkalta läksivät.

Iloisesti, leikkiä laskien sieltä sentään palattiin, vaikka pakkaneen pani kaiken mahtinsa liikkeelle, saadakseen tuon iloisen joukon vaikenemaan. Vihoissaan voimattomuudestaan, pyysi hän „Puhuria“, Pohjolan pelottavaa poikaa avuksensa, tähän toinen kyllä suostuikin mielihyvillään. Pakkasta jo nauratti kuurasen partansa sisästä. Hän kuvitteli kuinka nuo hymyilevät suut kääntyisivät itkun irvistykseen.

— „Näytetään niille kerrankin“ — kehoitti pakkaneen puhuria.

Ja yhdistetyin voimin alkoivat he ahdistaa tuota iloista matkuetta. Jopa kävi usean kyytimiehen naama totiseksi kuskipenkillä. Se innostutti yhä enemmän pakkasta.

— „Peloitetaan heitä“, — virkkoi hän puhurille.

Kohta kuuluikin puhurin kamala vonkuminen, jota pakkaneen säesti ryskinällä. Mutta turhaan uhraivat he voimiansa, sillä seurueen jäsenet painoivat päänsä lämpimäin vällyjen sisään.

Tämän näki pakkankenkin ja alkoi juuri lauhtua, mutta silloin huomasi hän Tuomasson'in.

— „No, sinä et ainakaan tällaista löylyä kestä“, — ajatteli pakkanen ja alkoi hyppiä äijä-paran kanta-päillä.

— „Olkoon ihmisellä kuinka paljon valtaa tahansa“ — kuiskasi pakkanen hiljaa pohjatuulen korvaan, — „niin täytyy hänen meidän valtamme alle kuitenkin lannistua“.

Jo pääsi äijältä surkeita valitushuutoja, mutta se vaan nauratti vanhaa ja viekasta pakkasta ja yhä enempi alkoi hän hyppiä äijä-paran kantapäillä.

Se hevonen jossa Kallio oli ihanan Ellinsä rinnalla, hypähti äkkiä tien viereen.

Tämä veti kaikkein huomion puoleensa. Alettiin tarkastaa mikä tähän oli syynä, silloin huomattiin ihminen tielle kuoliaaksi paleltuneena. Nostettiin yhteen rekeen ja tutkittiin kasvoja. — — — Hänet tunnettiin entiseksi lakkopetturiksi Tuomasson'iksi.

Kaarlo katseli kauvan noita pakkasen runtelemia kasvoja, viimein lausui hän osoittaen sormellaan ruumista:

— „Se oli pettäjän palkka“.

Hiljaista hyminää kuului jokaisen huulilta — —
— Mitä oli heidän kärsimisensä Tuomasson'in kärsimykseen verraten, mutta hän oli ollut itse syypää onnettomuuteensa.

Ääneti seisoivat he kaikki hänen kankean ruumiinsa ääressä.

Kaikki soivat he nyt sydämmestään anteeksi hänelle, hänen entiset pahat työnsä.

„Eloa kosto tarkoittaa

Mut' hauta vihan sovittaa!“

Nyt on kertomuksemme päättynyt, mutta vielä voimmme mainita, että Kallio otti Tuomasson'in perheen hoitoonsa. Hautala elää onnellista elämää patruunassaan kanssa. Työväki on saanut yhä edelleen loistavia voittoja. Ja niin se käy joka paikassa, missä työväki oikein taistelee oikeuksiansa puolesta, jossa kaikki yhtyvät yhteen ja lyövät veljen kättä toisilleen; kaikki, omaa voittoaan pyytämättä, taistelee veljeinsä oikeuksien puolesta, uhraa voimansa heidän ja heidän aatteensa tähden ja vieläpä henkensä ja verensäkin, jos niin vaaditaan.